

ČUVANJE I/ILI GUBLJENJE ETNOLINGVISTIČKOG IDENTITETA ISTARSKIH CRNOGORACA

Miloš KRIVOKAPIC

Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Crna Gora
e-mail: krivokapicmilos@yahoo.com

Nenad PEROŠEVIĆ

Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Crna Gora
e-mail: nenadp-nk@t-com.me

IZVLEČEK

Migracije Črnogorcev tekom stoletja so bile kot niz kontinuiranih valov, ki so jih obdajala območja pod beneško oblastjo. Priložnosti za zaposlitev pod okriljem Beneške republike so iskali beneški podložniki in osmanski izgnanci, pa tudi tisti, ki so jih težave prisilile v številne migracije. Nekateri so se izseljevali pod beneško nadvlado zaradi "slabih let", "krvnega maščevanja", revščine, turških vpadov in maščevanj, medtem ko so drugi iskali vojaško slavo v službi Sinjorije. Zato so se, tako kot beneški vojaki ali pa celo kot visoki uradniki, hitro asimilirali v novo okolje ter postali njen neodtujljivi del. Pri tem pa so plačali veliko ceno, ki se odraža predvsem na izgubi etnolingvistične identitete. Vsi črnogorski naseljenci, z izjemo Črnogorcev v Peroju, so se asimilirali tekom minulih stoletij. Peroj pa je bil središče, kjer se je varovala in ohranila črnogorska identiteta na istroromanskem območju.

Ključne besede: migracije, priseljenci, Črnogorci, Istra, Peroj, jezik, poreklo, priimek

CONSERVAZIONE E/O PERDITA DELL'IDENTITÀ ETNOLINGUISTICA DEI MONTENEGRINI DELL'ISTRIA

SINTESI

Le migrazioni dei Montenegrini nel corso dei secoli sono state come una serie di onde continue che si infrangevano sui territori sotto il dominio veneziano. I sudditi veneziani e gli esuli ottomani sotto l'egida della Repubblica veneziana ricercavano un'opportunità di lavoro, come anche coloro che erano stati costretti, loro malgrado, ad essere protagonisti di numerose migrazioni. Alcuni si spostarono nelle regioni sotto il dominio veneziano a causa "degli anni di miseria", delle faide, della povertà, delle invasioni e delle rappresaglie turche, laddove altri andarono alla ricerca della gloria militare al servizio della Signoria. Pertanto, sia da semplici soldati veneziani che in qualità di alti

funzionari si assimilarono rapidamente nel milieu del nuovo ambiente diventandone parte inalienabile, pagando, tuttavia, un prezzo piuttosto alto che si rispecchiò in primo luogo nella perdita della loro identità etnolinguistica. Tutti gli immigrati montenegrini, ad eccezione dei Montenegrini della zona di Peroj, nei secoli passati sono stati in gran parte assimilati. Peroj è rimasto l'unico nucleo in cui si è custodita e conservata l'identità montenegrina sul territorio romano-istriano.

Parole chiave: migrazioni, emigranti, Montenegrini, Istria, Peroj, lingua, origine, cognomi

UVOD

Seobe Crnogoraca obilježile su njenu istoriju. Crna Gora je oduvijek bila zemlja u koju se malo useljavallo, a odakle se mnogo iseljavallo. Razlozi migracija bili su razni: ekonomski, bijeg od “krvne osvete”, turska nadiranja, ali i voljna ili nevoljna preseljenja znanih i neznanih mletačkih podanika i osmanskih prognanika sa onog dijela crnogorske teritorije koji je bio pod njihovom vlašću. Ako samo “zagrebemo” u etnološko biće, prvenstveno, susjednih država, vidjećemo da nije baš tako mali broj onih koji vode porijeklo sa teritorije Crne Gore. Doduše, zavisno od doba i mjesta preseljenja “identifikovali” su ih kao Crnogorce, Srbe, Hercegovce, Morlake, Arbanase, Hrvate, Slovene ... Većina od njih utopila se u neki drugi etnos, rijetki su uspjeli da održe i očuvaju svoj etnolingvistički identitet.

CRNOGORSKE SEOBE

U istorijskim izvorima nalazimo i grupna i pojedinačna iseljavanja sa područja Crne Gore, osobito sa njenog primorskog i doprimorskog dijela. Na područje mletačke Dalmacije Crnogorci su počeli da se naseljavaju još u 15. stoljeću. „Najranije se pominje doseljenik crnogorskog porijekla u Zadru iz 1478. godine. Sačuvani su izvori o prisustvu Crnogoraca u Dalmaciji iz 1518, 1527, 1538–1539, 1548, 1574, 1590. godine” (Pejović, 2003, 56). Crnogorce nalazimo i među brojnim “albanskim” vojnicima i oficirima u Zadru od 16. do 18. stoljeća, kao i među zadarskim “Arbanasima” koji su došli, većinom, iz Crne Gore, preciznije iz Crmnice (Šestana i Krajine) i Paštovića, ali i iz drugih mjesta sa crnogorske teritorije. Mnogi “soldati Albanezi” i njihovi kapetani u mletačkim postrojbama su Crnogorci (Čoralić, 2012). Iz Katunske nahije (Stare Crne Gore) su, očito, naselili i okolinu Imotskog, čija je naseobina nazvana “Crnogorci”, potom “Njeguši” (Miljić, 2007, 67). Treba napomenuti da je naseljavanje etničkih Crnogoraca zabilježeno u izvorima tokom 16. i 17. stoljeća u više navrata. Pred turskim nasrtajima porodica Borisi se iz Bara krajem 16. stoljeća¹ naselila na područje Istre. Mlečani su 1611. godine

1 Dario Alberi navodi da je kapetan Bernardo Borisi “venuto da Antivari nel 1590” (Marković, 2005, 81).

naselili četiri grupe iz Bara, Spiča i Mrkojevića (ukupno 273 stanovnika – 142 muškarca i 131 ženu) na područje Istre. Neke od lokacija odakle su iseljenici koji se pominju u dokumentima su: Sosina (Sozina), Spiza (Spič), Susan (Šušanj), Taggiomil (Tuđemili), Marcovichi (Mrko(je)vići), Montenegro, Antivari (Bar). Najstarije mletačke knjige u Balama spominju među žiteljstvom kaštela Valentina Paštovića (Bertoša, 1995, 698). Kako ističe Stanojević, sredinom septembra 1611. došla je u Istru i treća grupa iseljenika iz Mrkojevića (10 porodica sa 48 “duša”). Posljednja skupina od 13 porodica sa 69 ljudi, koju je predvodio Luka Zorzi, stigla je u Novigrad 1612. godine. Pod vodstvom Petra Nikovića iz Mrkojevića iselilo se oktobra 1622. godine u Istru 150 Crnogoraca, a nedugo potom pop Ivan (ili Jovan) iz Mrkojevića² doveo je još 35 porodica (Stanojević, 1965, 434–435). Sve porodice iz Mrkojevića su bile “grčke” vjeroispovijesti, izuzev jedne muslimanske. U novembru 1622. godine još 15 ljudi sa Bojane i 20 iz Mrkojevića stiglo je u Istru jer su bili “prinudeni zbog vanredne turske tiranije da napuste svoju rodnu zemlju”. Poslije kuge u Istri 1631–1632. godine, upućena je 1633. grupa iseljenika iz okoline Bara, uglavnom iz Mrkojevića, prema Istri. Sredinom marta Petar Popa (Popović) iz Mrkojevića sa 46 ljudi stigao je u Poreč (Stanojević, 1965, 434–435). Rašporski kapetan Đovani Venijer dao je 1633. godine zemlju Tomu Popoviću iz Brajkovine kod Herceg Novog, koji je sa šest porodica, ukupno 22 lica, došao u Istru. Ivan Radošević sa 60 porodica 1649. godine naselio se kod Pule (Miljić, 2007, 85, 669). Erber piše da je 1655. godine došlo 50 porodica sa 400 individua pod vodstvom Nikole Ceklina (Miljić, 2007, 824). Barani su bili znatno usmjereni na Poreč, stoga je 1669–1692. u Poreču naseljeno 35 porodica od kojih su neke primljene i u plemićki stalež (Marković, 2005, 92).

Evidentirani su brojni crnogorski useljenici u mjestima: Poreč, Fuškulin, Mugeba, Bale, Fažana, Krmed, Vodnjan. Registrovani su slučajevi da su ih “u matične ili notarske knjige često upisivali kao ljude ‘da Montenegro’” (Štoković, 2009, 32). Naseljavanje crnogorskih porodica u Istru nastavilo se 1657. godine kada je 15 porodica sa 75 članova naselilo Peroj. Gerasim Petranović kaže da su te familije bile: Ljubotina (sad Jovičić), Braić (sad Vučerić), Vučetić, Brailović, Popović, Radulović, Dabović, Dreković, Marković, Vrzalović, a da su kasnije došli: Maričević, Dupilović i dr. (Miljić, 2007, 824). Već sljedeće godine 21 crnogorska porodica pristigla je u Istru (13 porodica u Peroj, osam u Vintijan). Tridesetak porodica iz crnogorske Crmnice 1660. godine naselilo se u Kavranu. Takođe se 1672. godine pominje i mletački kapetan Vuko Crnica³ koji je ulcinjske gusare, koji su pristali uz premantursko ostrvo Ceju, natjerao u bijeg (Bertoša, 1979, 169–172).

Prema mišljenju Stanojevića, oko 2000 porodica sa Crnogorskog primorja naselilo se u Istru (Miljić, 2007, 102). Seobe Crnogoraca bile su česte. Razlozi migracija su bili raznoliki: „gladne godine“, turska nadiranja, a nerijetko i učešće u brojnim ratnih događanjima u kojima je evidentiran značajan udio Crnogoraca u mletačkoj vojnoj službi. Pored organizovanog naseljavanja, treba spomenuti i brojne pojedinačne primjere viših i visokih vojnih dužnosnika mletačke vojske porijeklom ca crnogorskog tla koji su kraće ili

2 M. Bertoša, takođe, spominje pravoslavnog popa Jovana iz Mrkojevića, koji je zabilježen kao “Pappa Giovanni Greco”, koji je doveo grupu crnogorskih doseljenika (Bertoša, 1995, 159).

3 Kapetan Vuko Orlandić iz Crmnice.

duže boravili diljem Dalmacije i Istre, nerijetko i vezali svoju i sudbinu svoje porodice za Sinjoriju: kapetan Marko Todorović (Štoković, 2009, 33), kapetan Vuko Cuca (Čoralić, 2008, 151; Čoralić, 2009, 125), Capitan Francesco Antonioli da Budua, kapetan Jovo Bogetić, Capitan Nicolo Brancovich da Cattaro, Luogotenente Michiel Budua, pukovnik Marko Đikanović iz Crmnice, general Rade Maina, Capitan Stefano Sestana, Capitan Nicolo Venich da Gnieghus, Sargente Maggiore Zorzi d'Antivari ... (Čoralić, Katušić, 2010, 128, 130, 135), kapetan Božo Bečić iz Paštrovića, Vuk Đurašković da Ceclina (Ceclin), Stjepan Kalodurđević di Nazione Pastrovichia, conte Nikola Lazarović iz Grblja, Marko Ljubanović iz Grblja, Petar Ljubotina, poručnik Vuk Ljubotina, Vuko Medin iz Paštrovića, Gregur Medin, Rade Milin, Marko Mitrović iz Paštrovića, Franjo Mitrović iz Paštrovića, Marko Napadić Nobile d' Pastrovichio, oficiri Marko Podgorica, Ivan Krstitelj Podgorica, kapetan Nikola Podgorica, Franjo Režević iz Paštrovića, Šćepan Crnica, Nikola Crnica, Božo Crnica, dopukovnik Juraj Crnica, Jovo iz Grblja, Stanko Petković da Zagliuti, Gabrilo Petković da Zagliuti, guvernadur Nikola di Steffano iz Maina, Rozzi iz Bara, kapetan Franjo Visković, poručnik Nikola Visković, conte Miloš i conte Ivan Vojnović ... (Markulin, 2014, 104–114).

RISANSKI HAJDUCI U ISTRU

Treba ukazati na organizovano naseljavanje Pule 1671. godine bokeljskim hajducima, mahom Crnogorcima i Hercegovcima (ali uglavnom onim "Hercegovcima" sa teritorije današnje Crne Gore) i njihovih porodica. Svi oni su bili u formalnim ili neformalnim mletačkim postrojbama. Hajdučka flota je 1658. godine u Boki Kotorskoj imala oko 39 brodova. Svoje brodove imali su harambaša Niko i Stevan Popović, Vuko Vidaković, Miho Kolumbarić, Božo Lučić, Miloš Vlastelinović, Vučur Drljanović, Bajo Nikolić Pivljanin i Mato Njegušević (Zloković, 1971, 17). M. Bertoša, svestrano proučavajući "hajdučku epizodu" naseljavanja Pule, ističe da je generalni providur Dalmacije i Albanije preselio hajduke sa turske granice u Risan i naredio im da ne smiju napadati tursko područje. Ipak, hajduci su to činili, pa su Turci u dva navrata, potkraj 1670. i u januaru 1671. godine napali Risan (Bertoša, 1980, 33; Bertoša, 1977, 133). Dva su činioca, prema Bertošinom mišljenju, uslovlila odluku Venecije da bokeljske i risanske hajduke preseli u Istru. To su bili hajdučko-turski sukobi koji su prijetili da poremete sklopljeni mir (1669), nakon dugotrajnog kandijskog rata između Republike i Osmanskog Carstva, dovodeći mletačku diplomatiju u neugodan položaj, kao i nastojanje mletačkog senata da preseljenjem hajduka u Istru nastavi svoju kolonizacijsku politiku u toj pokrajini i time ujedno riješi težak položaj risanskih hajduka (Bertoša, 1995, 181; Bertoša, 1981, 298; Bertoša, 1971a, 117).

Hajdučke porodice su se ukrcale u osam vašela, koje su vukle galije providura Zorzija Ema. Na vašelima se nalazilo 630 osoba, koje su 16. juna 1671. godine uplovile u Pulu. Trinaest harambaša, 180 naoružanih muškaraca, 150 žena i 300 djece smješteno je u 41 praznu kuću u Puli. Potom je 15. jula 1671. godine uplovio u pulsku luku grip sa 59 hajdučkih doseljenika, među kojima je bilo samo 20 muškaraca sposobnih za rad i oružje (Bertoša, 1981, 309, 311; Bertoša, 1980, 35–36; Bertoša, 1977, 134). Dakle, u Pulu se

iskrcalo oko sedamsto hajdučkih doseljenika, a od tog broja oko 200 naoružanih hajduka, koje je predvodilo trinaest harambaša. Ostatak hajdučke populacije činile su žene i djeca.

Organizovanu seobu hajduka u Istru podstakle su ekonomske, populacijske i diplomatske potrebe Venecije. Hajduci su zbog svojih nemalih zasluga u ratu očekivali privilegovan status: oslobođanje od feudalnih obaveza, poreza, carina, svojevrsnu autonomiju, dok je Mletačka Republika željela prvenstveno da ih udalji iz Risna kako bi izbjegla diplomatski konflikt s Portom, a smještajem u Istru istovremeno je namjeravala da ratnike inkorporira u istarsko zemljoradničko-stočarsko stanovništvo. "Brojčani omjer Talijana i Hrvata u Puli varirao je u toku XVII i XVIII stoljeća. Čini se da je samo jednom u tom razdoblju brojčana dominacija južnoslavenskog elementa bila apsolutna: u dva ljetnja mjeseca 1671. kada je u Pulu doseljeno oko 700 hajduka, pa je broj njezina stanovništva prelazio brojku od 1200" (Bertoša, 1970, 75).

Procedura povodom pronalazjenja i podjele posjeda i povodom saglasnosti Senata s odlukama rašporskog kapetana, oteгла se do kraja 1672. U maju 1672. godine Lunardo Marcello je hajducima podijelio zemlju u kontradi Campanoš. Međutim, kad je od vlade zatražio nove pošiljke hrane dobio je odgovor da se hajduci sami moraju brinuti za svoju prehranu. Zbog plodnih parcela i bunara s pitkom vodom Campanoš je bio prikladno mjesto za gradnju hajdučkog sela, ali je Senat Marcellu savjetovao da ga hajducima ustupi u nasljedni zakup, jer je taj posjed bio dio nekadašnjeg feuda opatije Sv. Marije Formoze, u komendi bazilike Sv. Marka u Veneciji, čije je prihode ubirala mletačka „Procuratia“. Pored toga, počeli su sukobi starog i novog stanovništva. Hajduci-ratnici prezirali su dotadašnju organizaciju života ratarskog, stočarskog i ribarskog stanovništva, a svojim istupima su ugrožavali njihovu ekonomsku egzistenciju (Bertoša, 1981, 319–320; Bertoša, 1973, 157). Sukob sa starosjedelačkim elementom, odnosno onim stanovništvom koje je u Istru doseljeno dvadesetak godina prije hajduka, očito se nije mogao izbjeći. Neposredni kontakti hajduka i starih seoskih žitelja, naročito poslije preseljenja hajduka u Ližnjan, Premanturu i Mutvoran, inicirali su sukobe, a u njihovoj biti bila je, prvenstveno, ugroženost vitalnih interesa zemljoradničkog stanovništva.

Nastojanje mletačke vlasti da u Puljštini pronađe životni prostor za hajdučke doseljenike znatno je olakšavala činjenica da su mnoge njihove porodice napustile Istru i vratile se u stari kraj. Lunardo Marcello u pismu septembra 1672. navodi da su se vratili u Perast, Lušticu, Budvu i Paštroviće. Neki su hajduci pravili planove o prelasku na austrijsko područje. Broj hajduka u Istri nekoliko mjeseci od njihovog dolaska spao je na 430. Oko 200 crnogorskih hajduka umrlo je do polovine novembra (Bertoša, 1973, 143; Bertoša, 2010, 221). O tome najbolje svjedoči popis hajduka iz maja 1673. godine, koji je sastavio rašporski kapetan Giacomo Contarini u Puli i okolini (Peroju, Mutvoranu i Premanturi). U popisu se spominje samo 157⁴ doseljenika iz Risna (Bertoša, 1973, 136–139). Hajduci

4 Broj hajduku se razlikuje: Contarinijev popis bilježi samo 153 hajdučka doseljenika, dok se broj izbjeglica iz Istre popeo na 160 (Bertoša, 1995, 214). Popis hajduka iz 1673. godine spominje 158 hajduka (Bertoša, 2009, 396; Bertoša, 2010, 218). Međutim, očito je previd prilikom sabiranja. U spisku hajduka i članova njihovih porodica koji je objavio M. Bertoša (1995, 209) vidi se da je u Puli, Premanturi, Mutvoranu i Peroju ukupno naseljeno 158 hajdučkih doseljenika (46 hajduka, 44 žene, 30 dječaka i 38 djevojčica).

koji se pominju u Puli i njenoj okolini (Peroju, Mutvoranu i Premanturi) su sljedeći: Ilija Andrijin, Petar Babić, kapetan Stjepan Babić, Vojin Bakota, Mare, udova pok. Iva Belina, Mato Bilan, Simo/Šime Bogetić, Simat Četko(vić), Vukota Damjanović, Draško⁵, Jovan Dubler, Lazar Đurović/Đurđević, Đuro Isović, Sava Jovanović, Jovan Kosić⁶, Jovo Leleković, Jovan Lučić, Stevan Lučić⁷, Pavo Marinić, Mihalj(ević) Đuro, Ivan Mišan⁸, Miloš Mali, buljubaša Milošević, harambaša Bajo Nikolić Pivljanin, Petar Nikolić (brat Baja Nikolića Pivljanina), harambaša Mato Njegušević, Vuko Perčinović, Vuk Peršević⁹, harambaša Nikola Popović, Petar Popan (vjеровatno Popov(ić)), Ivan Puhalo¹⁰, udova Margerita pok Nikole Raška, udova Rosa, capo Jovo Sikimić, St(j)epica¹¹, Marko Tergvić (možda Terzić)¹², Pero Tomac (možda Tomaš), Frane Vučin, hajduk Vujadin¹³, Vujin¹⁴, Raič Vuković, Vuk Zubac¹⁵ (Bertoša, 1971a, 124; Bertoša, 1980, 37–38, 44; Bertoša, 1981, 309, 324, 328, 352–353; Bertoša, 1995, 209, 228; Bertoša, 2010, 224), Luka sin Vuka Vidakovića, hajduka iz Perasta¹⁶ (Bertoša, 2001, 108), Vojin Barkanović (vjеровatno Brkanović)¹⁷, Vujat Bosnić, Ramo (già Turco, hora fatto Cristiano), njegov brat

- 5 Suđeno je u odsustvu i hajduku Drašku, koji je 1673. napustio Premanturu i nastanio se s porodicom nedaleko od Senja (Bertoša, 1973, 148; Bertoša, 1981, 329).
- 6 Pominje se načelnik Topaljske komunitadi Đurica Kosić, kao i hajduk Nilko/Nikola Kosić (Zloković, 1971, 28; Milošević, 1970, 114).
- 7 U Boki Kotorskoj u periodu 1648-1718. spominje se harambaša Boško Lučić iz Perasta, harambaša Vuko Lučić, harambaša Pero Lučić, harambaša Tomo Lučić (Milošević, 1987, 178, 690, 722, tab. 12, 14, 15; Miović-Perić, 1997, 200).
- 8 Pokršteni musliman (Bertoša, 1971a, 122).
- 9 Pominje se knez Jovan Peršević i knez Vojin Peršević, koji je dobio dozvolu za hajdučku akciju sa deset drugova 1716. godine (Milošević, 1970, 114, 118).
- 10 U Boki Kotorskoj je zasvjedočen harambaša Vukosav Puhalo¹⁰ (Milošević, 1987, 12, 123).
- 11 Vjerovatno mu je sin hajduk i knez Petar Stjepčić iz Kamena, koji je dobio dozvolu za hajdučku akciju u Rudimama sa deset drugova 1714. i 1716. godine (Milošević, 1970, 117–118).
- 12 U Puli: Karambassà lue Percalouich, Sava Juannouich, Raich Vucouich, Frane Vuchin, Petar Popan, Mare q(uonda)m lue Bellin, Vucota Damianouich, Iuro Issouich, Piero Tomac, Steffan Lucich, Juan Lucich, Jouo Lelecouich, Voin Baccotta, Vuco Percinouich, Vuch Periche (?), Juan Dubler, Pauo Marinich i Simat Zetcho. U Premanturi: Karam(bass)a Baio Nicolich, Vuch Zubac, K(aram- bassja Matte Negoseuich, Stepicca, Vuiadin, Vedoa (!) Rossa, Drasu. Due schiaui: Vno di Bajo Nicolich, l'altro di Matte Negoseuich. U Mutvoranu: Margarita q(uonda)m Nicolò Rassco, Lazar Jureuich, Mara q(uonda)m Stippan La ... (?), Juan Cossich, Michaglio Juro, Elia d'Andrea, Sime Boghetich. U Peroju: Marco Terguich (Bertoša, 1970, 71; Bertoša, 1973, 137–139; Bertoša, 1981, 352–353).
- 13 Među licima označenim kao hajdučke harambaše i vojna lica nalazimo harambašu Lazu Vujadinova, vjerovatno sina hajduka Vujadina (Milošević, 1970, 112).
- 14 Vjerovatno je riječ o hajduku Vujinu Mandić iz Trebinja koji se pominje 1678. i 1692. godine (Miović-Perić, 1997, 153, 200).
- 15 Među licima označenim kao hajdučke harambaše i vojna lica nalaze se i zastavnik Milan Zubac, knez Ivan Zubac, knez Mitar Zubac (Milošević, 1970, 113, 116).
- 16 U Puli je 1671. je umrla petnaestogodišnja Kata, hajdukinja. Luka, sin Vuka Vidakovića iz Perasta i njegove supruge Ivane, kršten je u Puli sredinom oktobra 1671. Za oca stoji da je bio hajduk. "Prevođenje imena i prezimena i njihova talijanizacija evidentni su znak snažnog talijanskog utjecaja u Puli [...] supruka hajduka Vuka Vidakovića Ivana upisana je u LB 1671. kao Giana..." U septembru 1695. umrla je pedesetogodišnja Dafina, hajdukinja, pravoslavne vjere (*di rito greco*) (Bertoša, 1970, 71; Bertoša, 2009, 402; Bertoša, 2010, 225).
- 17 U Boki Kotorskoj pominje se Milutin Brkanović kao hajduk u četi kapetana Dučića (Milošević, 1987, 106–107).

Ilija Feno, Niko Rebud (!), Miloš Šarabaća (Sarabachia)¹⁸, Jovan Vlastelinović, Abram A. Zagović (Miculian, 1995, 379). Od zasvjedočenih hajduka na istarskom tlu zabilježeni su u periodu 1648–1718. u Boki Kotorskoj: Petar Babić, Vujat Bosnić (hajduk konjanik), harambaša Draško, Bajo Nikolić Pivljanin, Petar Nikolić, Mato Njegušević, Miloš Mali, Nikola Popović, Jovan Sikimić¹⁹, Vuko Vidaković (Milošević, 1987, 12–14, 16, 39, 80–82, 96, 98, 100, 106–107, 109, 123, 125, 127, 129, 153, 240–241, 250–255, 350, 418, 622–623, tab. 2, 3, 6, 7, 9, 10).

Epilog “hajdučke epizode” naseljavanja Puljštine bio je porazan. Hajduci u južnoj Istri odustali su od trajnog naseljavanja u Puljštini i u većim grupama su počeli da napuštaju Istru. Uglavnom su se vratili u stari kraj iz kojeg su stigli (Bertoša, 1995, 230; Bertoša, 2010, 405). Mnogi su umrli, sedamdesetak je protestno napustilo Pulu zbog ponižavajućega odnosa lokalnih vlasti prema njima, prognano je devet hajduka zbog ubistva domaćeg čovjeka, a tu je i poznati “bijeg hajduka”, odnosno odlazak 25 hajdučkih porodica u tada austrijski Senj (Miculian, 1995, 377). Na kraju se i poznati hajdučki harambaša Bajo Pivljanin sa svojom brojnom porodicom iselio u Zadar. Dvije godine nakon dolaska u Istru, hajdučka kolonija imala je svega 33 porodice. I za njih je jedini spas iz toga zatočeništva, kako su ga oni doživljavali, bilo bjekstvo u Dalmaciju i ponovno u Perast, Budvu ili Paštroviće. Tako je ondašnja huda Istra umjesto hajdučkoga utočišta postala hajdučka grobnica – poput podsmjeha sudbine junaku: umrijeti usamljen i zaboravljen” (Miljić, 2007, 122–123).

PORIJEKLO ISTARSKIH CRNOGORACA

Brojni naseljenici mletačke Dalmacije i Istre sa crnogorskog etnolingvističkog prostora gotovo redovno su uzimali ime plemena, pa čak i mjesta iz koga potiču umjesto prezimena. “Takav slučaj (kada mjesto zavičajnoga podrijetla s vremenom postaje prezime) nije rijedak u primjeru časnika zavičajem iz Crne Gore” (Čoralić, Katušić, 2010, 129). Očito je da im je bio cilj da time održe svoj identitet i da njihovo potomstvo zna odakle vode porijeklo. Tako redovno sriječemo prezimena tipa: Bečić, Braić (Brajčić), Brčela, Budua (Budva), Crnica (Crmnica), Crnogorac, Dupilo, Kliment, Kuč, Ljubotina (Ljubotinj), Maina (Maine), Marković (Mrko(je)vić), Gnieghus (Njeguš), Paštrović, Podgorica, Režević, Sozina, Sestana/Sestan (Šestani), Zuzza (Cuca) i sl.

Prilikom istraživanja crnogorskih porodica u Peroju, prvenstveno se naglašava da je riječ o organizovanom naseljavanju pet porodica s Ljubotinja (Riječka nahija, Crna Gora) i deset iz Crmnice, odnosno o 77 “đuša” u istarski Peroj. Dvije godine kasnije (1659) u taj kraj se doselio i Vučeta iz Dupila (Crmnica) sa 16 porodica. Ta-

18 Žeravica i Šarabaća su ista porodica. Pominju se u Banjanima i u Toploj. Za hajduka Grujicu Žeravicu Kačić u djelu *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* kaže “Pridivkom se Šarabaća zvaše, U Banjani selu prebivaše”. U Topaljskoj komunitadi se pominju kapetan Sava Šarabaća Žeravica (sin Antona Žeravice i bratanac pokojnog kapetana Sava Šarabaće i barjaktara Ivana Šarabaće Žeravice), patrun Đorđe Šarabaća, patrun Jovan Šarabaća iz Tople, Herceg Novi (Zloković, 1971, 23, 32).

19 Pored harambaše Jova Sikimića, među licima označenim kao hajdučke harambaše i vojna lica nalazimo i kapetana Sima Sikimića i vojvodu Vuka Sikimića (Milošević, 1970, 112).

kođe, tridesetak crmničkih porodica je godinu potom (1660) naselilo Kavran. Biskup Ambrosio Fracassini u svom izvještaju iz 1663. godine ističe da se veća skupina iz Crne Gore nastanila u Dalmaciji (600 ljudi), a u Peroju 150 (Miljić, 2007, 554). Štoković ističe da su se perojskim Crnogorcima priključile i druge crnogorske porodice, a da ih je oko 1680. godine bilo ukupno 25. “Bila je to jezgra oko koje se oformila i održala najzapadnija crnogorska enklava u Mletačkoj Republici, a danas jedina u hrvatskoj državi” (Miljić, 2007, 181). I u pravu su, jer su se perojskim Crnogorcima najvjerojatnije pridružili sunarodnici i samplenici iz Crmnice koji su došli sa Vučetom iz Dupila dvije godine kasnije. U Kavranu je iste godine registrovano 233 žitelja katolika, stoga su, vjerovatno, i tridesetak porodica Crmničana, naseljenih u Kavranu, stupili u kontakt sa svojim plemenicima i brastvenicima, a izvjesno je da su se neki od njih i nastanili u Peroju. Naravno, ne treba zaboraviti ni brojne Mrkojeviće, Spičane, Barane, Šestane, Paštroviće ... koji su bili naseljeni blizu Peroja. Možda je našao uhljebljenje u Peroju i poneki hajduk poslije neslavne “epizode” pretvaranja ratnika u ratare. Prema izvještaju biskupa Ambrosia Fracassinia iz 1663. godine, u Peroju je bilo 150 pravoslavnih Crnogoraca (tridesetak porodica), dakle nije moglo biti riječ samo o 25 porodica sedamnaest godina kasnije (Miljić, 2007, 181). Broj Crnogoraca u Peroju je tada (1680) morao biti makar kao i 1663. godine oko 30 porodica sa 150 “duša”, ako ne i nešto veći. Broj perojskih katolika u decembru 1691. godine bio je veoma mali, samo sedam, i to: dva muškarca Đuro Brajković, Đadre Buić i pet žena rimskog obreda (Nikčević et al., 2005, 159). Prateći broj crnogorskih pravoslavnih porodica u Peroju od tada do dvadesetog stoljeća, vidimo da je njihov broj 1835. godine bio 230. I od tada je bio uglavnom isti sa neznatnim oscilacijama: 1852–228, 1880–219, 1914–270, 1925–270, 1949–244, a 1961–223 (Miljić, 2007, 609).

Svi Crnogorci u Peroju imali su istovjetne običaje, isti jezik i porijeklo. Naslonjeni jedni na druge vremenom su ekonomski jačali i ljubomorno čuvali i očuvali svoj etnojezički identitet u potpunosti: običaje, nošnju, jezik, pismo, vlastito porijeklo i osjećaj o etničkoj pripadnosti. Izvjesno je da je još poneki Crnogorac dospio u Peroj, poput Marićevića sa Njeguša ili iz Riječke nahije, ili Škoka iz Premanture, Brčela (Crmničani) iz Kavrana. Za razliku od njih četrdeset i sedam porodica Paštrovića u Vodnjanu, ali i brojni Paštrovići, Mrkojevići, Barani, Spičani ... diljem Dalmacije i Istre, gotovo u potpunosti su asimilovani. Ista sudbina je zadesila i brojne “kolonije” crnogorske, pogotovo omanje grupe i pojedince koji su iz znanih i neznanih razloga kročili na tlo Istre. Očito je da je na balkanskim prostorima, pa i na području Dalmacije i Istre prvi korak u gubljenju identiteta bio, upravo, promjena vjere. “Religiozna aktivnost u to vrijeme tvori bitnu odrednicu kako javnog, tako i privatnog života [...] ujedno predstavlja značajan elemenat etničkog identiteta” (Miljić, 2007, 114). To su, očito, znali i mletačka vlast, ali i Perojci. Tako Bernardino Corniani izvještava 1668. godine da “Perojci tvrdokorno ustrajavaju u svojim zabludama da odbijaju katoličke dogme” (Miljić, 2007, 117). Čim su Crnogorci na terenu Istre primili katoličanstvo, lagano i veoma brzo su asimilovani. Mnogi od njih su stupili na mletačke naoružane barke. Stoga su kao mletački vojnici, mornari, oficiri, pa čak i visoki dužnosnici doživjeli akulturaciju, postepeno gubeći svoj i prihvatajući neki drugi etnojezički identitet.

Svi crnogorski naseljenici, sa izuzetkom Crnogoraca u Peroju, uglavnom su srasli sa novom sredinom. Perojci su imali sreću da budu kompaktna crnogorska pravoslavna skupina. Takođe, u svom neposrednom susjedstvu imali su i grčku pravoslavnu župu sv. Nikole u Puli. Perojske pravoslavne porodice nijesu imale drugog izbora nego da se priključe unijatskoj parohiji u Puli. “Ma, koliko god da se u literaturi navodi kako ih je na to uputila civilna i crkvena vlast, to je u konačnici morao biti njihov jedini izbor. U protivnom, ta bi mala pravoslavna zajednica od svega pet obitelji bila bi vrlo brzo inkulturirana u romanski ili hrvatski etnikum” (Štoković, 2010, 25). Uprkos odbijanju da joj se priključe kao pripadnici istog obreda, ipak su prihvatili tu jedinu mogućnost, jer bi asimilacija bila neminovnost. Održanju etničkog i jezičkog identiteta crnogorskih Perojaca išlo je u prilog, i to što je 1691. godine grčka pravoslavna crkva u Puli imala samo pet (grčkih) vjernika. “Grčki duhovni centar sve više postaje mjesto vjerskog sastajanja ljudi iz Peroja” (Miljić, 2007, 117). Stoga je višestruka većina pravoslavnih Crnogoraca u Peroju, očito, ovu crkvu imala, praktično, samo za sebe i svoje vjerske potrebe. Čuvajući svoju vjeru, običaje i jezik sačuvali su svoj crnogorski etnički i jezički identitet i stvorili ono jezgro oko kojeg se decenijama i stoljećima čuvala i očuvala crnogorska samobitnost na istroromanskom tlu.

NEKA ZASVJEDOČENA CRNOGORSKA PREZIMENA U ISTRI

U Istri se pominju sljedeća crnogorska prezimena: Pula – Brajković (1639), Paštrović (1650), Radulović (1639, 1641–1643, 1645, 1650), Šain (1638, 1641, 1644, 1649), Šestan (1638, 1639); Krnica – Radulović (1641, 1642); Šišan – Šain (1644, 1649), Šestan (1649, 1650); Mutvoran – Šain (1646); Ližnjan – Šain (1638, 1641); Marčana – Paštrović (1639), Radulović (1639, 1649), Šain (1643); Filipana – Radulović (1639); Galizana – Terzić (1644) (Bertoša, 1996–1997, 253–296).

U Puli se od 1613. do 1797. godine pominju i sljedeće osobe crnogorskog porijekla: Gasparo Boulcouich²⁰ d(et)to Grubich da Castelnouo (1769), Don(n)a Anna Bulcouich da Castel nouo sotto Catero (1712); Mattio Braicouich (1740); Zuanne Dracouich della Villa di Peroi (1682–1725); Nicolaus Lubotina de' Villa Pedroli (1707); Giac(o)mno Marcouich (1636), Paulo Marcouichio (1689); Zuppano Gasparo Mircouich da Castel nuouo (1744); Capitan Nicoletto Orsino da Budua (1694); Grube Radolouich (1686–1750), Antonio Radolouich (1743–1750); Zuane Stipsich da Cataro (1640); Bortolo Scocco, Zorzi Scocco (1676–1782), Agustin Scocho (1678–1780), Lombardo d(et)to Scocco (1685), Martin Scocco (1774–77); Luca Sain (1685), Elene Terzich q.m Simon da Fiume (1769), Paolo Vlahouich da Castel nuouo (1771), Elena Zancouich da Castel Nuouo (1728) (Bertoša, 1970, 53–54, 74–75, 84, 91, 111–113, 117–119, 124–126; Bertoša, 1971b, 53–54).

20 “Zanimljivo je da ovaj upis, kao i još neki iz puljskih matica, izravno svjedoči o izvornom obliku i podrijetlu prezimena Bolković, danas vezanog najviše za područje Raklja, ali prisutnog i u drugim mjestima Istre, pa i izvan nje. Dakle, prezime Bolković izvorno je glasilo Bulković i potječe s bokokotorskog područja” (Bertoša, 2003a, 164). Prezime Bolković (Bolcovich) zasnvedočeno je i u Puli: Bolković 1643. godine, Antonio Bolchouich (1680–1797), Bolković (Bolcovich) – 1825. godine (Bertoša, 1970, 84; Bertoša, 1996–1997, 258; Bertoša, 2003b, 110).

U Knjizi umrlih u drugoj polovni novembra 1696. godine u Puli je umro messer Andrija iz Bara, poznat pod nadimkom Gagiola. Krajem juna 1755. puljski župnik Giandomenico Razzo krstio je vanbračnog sina Antonija Niccolina, čiji je otac bio pokojni Zuanne, i donne Antonije, udovice nekog providurovog službenika. Dječak se zvao Giampietro, a rodio se 27. juna. Antonio Niccolin, mletački vojnik u družini potpukovnika Stupanovića, bio je iz Boke Kotorske (Bertoša 2003a, 159). U Knjizi krštenih 1694. godine kao kum na obredu upisan je kapetan Nicoletto Orsino iz Budve. U Puli je krštena Marija, kći messera Mattija Sinische, po zanimanju vojnika, i Ane Bulković iz Herceg Novog. U Knjizi vjenčanih u julu 1640. godine spominje se Marija, kćerka pokojnog Ivana Stipšića iz Kotora, koja je stanovala na području Labina. U Knjizi umrlih zabilježen je 1630. messer Antun iz Risna (umro u Puli), udovica Popović iz Perasta 1671. (umrla u Puli), 1812. devetnaestogodišnji Andrija Lazari, sin Blaža iz Prčanja, a 1813. godine zapisan je Angelo, sin Antonija Pilote iz Risna, koji je, takođe, umro u Puli (Bertoša 2003a, 158–159, 161, 163–169).

Prema popisima krizmanika iz 1825. godine zasjeđena su sljedeća crnogorska prezimena: Marčana – Šain; Premantura – Škoko, Vučeta; Šišan – Radulović (Bertoša, 2003b, 113–114). Takođe, u Katastriku prisvojenih komunalnih dobara u Marčani (1771) pominje se više puta prezime Šain i Radulović: Pave Sain q.m Luca q.m Pave, Piero Sain q.m Mattio, Zuanne Sain q.m Gregorio, Marco Radolovich q.m Bose, Mattio Radolovich q.m Zorzi detto Cabol, Michiel Radolovich q.m Tomaso, Zorzi Radolovich q.m Zorzi detto Cabol, Marco Radolovich detto Marcuola, Antonio Radolovich detto Persulich q.m Michiel, Michiel Radolovich q.m Biasio, Piero Radolovich, Zorzi q.m Simon Zorzi, Zuanne Radolovich detto Cabol, Stefano Radolovich q.m Gregorio, Zuanne q.m Vettor, Zuanne q.m Martin, Zuanne q.m Zorzi tutti Radolovich, Stefano Radolovich q.m Domenego detto Cabol, Zuanne Cabol q.m Vettor, e Zuanne Cabol q.m Martin, Piero Radolovich q.m Mattio detto Bellas, Stefano Radolovich q.m Gregorio, Marco Radolovich q.m Zuanne detto Marcuola (Bertoša, 1992–1993, 165–182).

Pored toga, u Matičnoj knjizi vjenčanih Župe svetog Blaža iz Vodnjana (1596–1703) četrdeset i sedam puta je notirano prezime Paštrović (Štoković, 2009, 34). U Matičnoj knjizi umrlih – Vodnjan (1860–1894)²¹ zabilježena su sljedeća crnogorska (i perojška): Dragović, Damjanović, Cucić, Paštrovići, Radulovići, Šaini, Popovići i Ljubotine iz Peroja. U Knjizi rođenih u Fažani (1815–1852) nalazimo 1818. godine Mariju Paštrović (od oca Jovana i majke Lucije)²². U matičnim knjigama rođenih – Marčana (1801–1904) nalazimo brojne Raduloviće, čak u više slučajeva sa dodatkom Kavranac, ponekad i Radulović vul. Kavranac, u jednom slučaju i Radolovich detto Joanis²³.

21 Digitalizovane matične knjige – Croatia, Church Books, 1516–1994, Orthodox (Pravoslavna crkva), Vodnjan. Digitalizovana je u okviru matičnih knjiga Pravoslavne crkve, iako već na poleđini naslovnice matičnih knjiga Vodnjan piše Matične knjige rimokatolika, župa Vodnjan.

22 Digitalizovane matične knjige – Croatia, Church Books, 1516–1994, Roman Catholic (Rimokatolička crkva), Fažana.

23 Digitalizovane matične knjige – Croatia, Church Books, 1516–1994, Roman Catholic (Rimokatolička crkva), Marčana.

PEROJSKI PREZIMENIK (1677–1881)

U Peroju 15. juna 1677. godine pominju se 12 perojskih glavara: Martin Bradić²⁴ (Martin Bradichi), Nikola Brčela od Rafaela (Nicola Brecella q(uendam) Raffael), Staniša Brčela od Nikole (Stanisa Brecella q(uendam) Nicolo), Stevan Dragišić od Marka (Steffano Dragisichi q(uendam) Marco), Marko Dragišić od Luke (Marco Dragisichi q(uendam) Luca), Lazar Draković od Stevana (Lazaro Dracouichi q(uendam) Steffano), Nikola Draković od Stevana (Nicolo Dracouichi q(uendam) Steffano), Stefan Draković od Radole²⁵ (Steffano Dracouichi q(uendam) Radole), župan (meriga) Martin Ljubotina, Jovo Marković od Marka (Giove Marcoviuchi q(uendam) Marco), Nikola Paštrović (Nicolo Pastrovichio), Ivan Rade (Zuane Rade). Dakle, tada je upisano 11 glavara iz sedam perojskih porodica i dvanaesti njihov župan Martin Ljubotinja. Te porodice su bile: Bradić, Brčela, Dragišić, Draković, Rade, Ljubotina, Marković i Paštrović. Neki od upisanih nemaju podatke o ocu (Martin Bradić, Zuane Radu i Nikola Paštrović). Vidi se da su glavari bili istovremeno i očevi i sinovi, ali kao zasebne porodice. Takav primjer je vidljiv kod porodice Draković gdje su uz oca glavara Stevana Drakovića, glavari i njegovi sinovi Nikola i Lazar. Brčele su takođe srodnici, odnosno glavari su i otac Nikola i sin Staniša (Štoković, 2012, 146–147, 149). Porodica Dragišić 1677. godine ima, takođe, dva glavara, oca i sina Marka i Stefana. Smatramo da je prezime Bradić u stvari Brajić, jer je porodica Brajić (Braich) duboko ukorijenja u Peroju. Takođe, prezime Radu je najvjerovatnije Radulović, jer je, takođe, porodica Radulović zasvjedočena mnogo puta u Peroju, ali i diljem Istre. Stoga bi spisak glavarskih perojskih porodica iz 1667. godine bio sljedeći: Brajić, Brčela, Dragišić, Draković, Ljubotina, Marković, Paštrović, Radulović. Treba ukazati da nam ovaj popis glavara ukazuje na još jedno crnogorsko prezime – Dragišić, koje takođe vodi porijeklo iz Limljana u Crmnici. Porodice Dragišić i Paštrović, koje su bile glavarske u Peroju 1677. godine, u periodu od 1784. do 1881. godine ne nalazimo u perojskim matičnim knjigama, što znači da su se ili iselile iz Peroja ili su se, pak, pribratstvile nekoj od znatnijih perojskih porodica.

Prvi upis u perojske matične knjige (Matična knjiga rođenih 1784–1827., 1–20; Matična knjiga vjenčanih 1784–1827., 21–39; Matična knjiga umrlih 1784–1824., 40–60; Matična knjiga vjenčanih 1820–1842., 81–94; Matična knjiga umrlih 1820–1881., 99–125) je iz 1784. godine, a posljednji iz 1881. godine. Matična knjiga rođenih (i krštenih) Pravoslavne crkve u Peroju (1784–1824) započinje rednim brojem 1. i završava brojem 205. Prvi upis je od 8. marta 1784. godine, a posljedni 9. septembra 1816. Prvo krštenje u Peroju obavio je kapelan don Samuilo Ljubotina, po nadimku Jova. Krštena je kćerka Ivana Ljubotine, po nadimku Jova, i njegove žene Marije. Kumovao je Krsto Baltić iz Boke Kotorske, koji je djetetu dao ime Jovana²⁶.

24 Vjerovatno Brajić.

25 Vjerovatnije Radula.

26 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 1.

U matičnim knjigama u Peroju (1784–1824) evidentirano je rođenje (i krštenje) 342 djece, 101 vjenčanje i smrt 423 ljudi. Najveći broj djece je rođen 1791. (19)²⁷, 1794. (17), 1788. i 1798. (15), najmanji broj rođenih registrovan je 1811. i 1814. (3) i 1815. (2), dok 1801. godine nije upisano nijedno rođenje i krštenje. Najveći broj vjenčanja zabilježen je 1801, 1804, 1806. i 1816. (6), najmanji broj vjenčanja registrovan je 1785, 1787, 1792, 1809. i 1814. (1), dok nijedno nije upisano 1788, 1789, 1798, 1800, 1805. i 1824. Najviše umrlih je zabilježeno 1820. (24), 1787, 1803, 1808. i 1819. (19), a najmanje 1792. i 1793. (1).

U perojskim matičnim knjigama registrovana su, većinom, prezimena koja su karakteristična za crnogorsku skupinu u Peroju, odnosno ona prezimena koja se odnose na domicilno stanovništvo nastanjeno u samom mjestu koje pripada prvom jezgru doseljenika iz Crne Gore iz 1657. godine. Zasvjedočena prezimena²⁸ u matičnim knjigama Pravoslavne crkve u Peroju su sljedeća: Brajić (Braich, Braich detto Ucchierin, Braich q.m Lazaro), Brajkovich (Braicovich), Brčela (Berzella, Berzella detto Vule), Dabović (Dabbo, Dabovich, Dabovich, Dabovich q.m Đova), Draković (Dracovic, Dracovic detto Antonio, Dracovich detto Iskra, Dracovich detto Zuanne, Dracovich detto Biscup, Dracovich q.m Lazaro), Iskra (Iskra), Jovičić (Giovichich, Giovichich q.m Đovani), Ljubotina (Ljubotina, Ljubotina detto Giova, Ljubotina detto Giovo di Saverio, Ljubotina detto Giova di Zuanne, Ljubotino detto Giova di Nikolo, Giova, Jović), Marićević (Marichicevich), Marković (Marcovich), Popović (Poppo, Poppovich, Poppovich detto Zuanne), Radulović (Radolle), Šain (Sain), Škoko (Scocco, Scoco), Terzija, Terzić (Terzia, Tersich), Vučerić/Vučerin (Vuccherin), Vučeta/Vučetić (Ucceta, Uccetich, Uccetich q. m Frančesko, Uccetich q.m Đovani), Vulović, Zuban (Zubban)²⁹.

Registrovana su u perojskim matičnim knjigama još neka prezimena, ali sasvim rijetko: Babić, Bastijančić (vjеровatno potomstvo Bastiana Bandurića/Bendurića³⁰), B(j)egović³¹, Dupilo (Nikola i Ana), Knežević, Marić, Moskonas, Olujić, Orlić (Orlich), Račićević po nadimku Vrtikapa (Raicchievich, Raicchievich detto Verticapa³², Vrtikapa³³), Rafailović, Vlasić q.m Šorić³⁴ (Vlasich, Vlasić q.m Šorić, Šorić (Jovana Šorić, kćerka Mateja (Vlasića) Šorića iz Peroja)), Vladislavljević (Vladislavglijevich), Vojinović/Vujinović³⁵, Vukašinović³⁶... Većina od njih su svešteničke porodice³⁷: B(j)egović (kapelan i

27 U zagradama je naveden broj rođenih, vjenčanih, umrlih.

28 Najčešća su prezimena Ljubotina (i Ljubotina detto Giova, i Giova), Draković, Brajić i Popović.

29 Zuban – Ovo prezime nije zasvjedočeno u Crnoj Gori. Među doseljenim hajducima u Istru pominje se Vuk Zubac. Možda je prezime Zubac, koje je u stvari ime plemena i mjesta u Crnoj Gori, vremenom modifikovano u Zuban.

30 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 84. Prezime Bendorić (Bendorichio) zabilježeno u Puli 1825. godine (Bertoša, 2003b, 110).

31 Kapelan Spiridon B(j)egović (1872–1875).

32 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 107 (Silvestro Raicheuich detto Verticapa).

33 Silvestro Verticapa, Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 95 (1794).

34 Prezime Vlasić (Zuane Vlasich da Stignan) je zasvjedočeno u Štinjanu 1623. godine (Bertoša, 1970, 125).

35 Prezime Vojinović/Vujinović redovno među licima označenim kao hajdučke harambaše i vojna lica: serdar, knez i harambaša Miloš Vojinović/Vujinović, knez Jovan Vujinović. Miloš Vujinović vodi 100 drugova u hajdučku akciju 1716. godine (Milošević, 1970, 112, 117).

36 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 3.

37 Kapelani (većina i učitelji) u Peroju su bili i: Haralampije Mamula (1780–1783), Jovan Knežević (1784–

učitelj Spiridon), Knežević (kapelan Josif Knežević)³⁸, Moskonas (paroh Zuane Moskonas), Olujčić (kapelan Vasilije, njegovi sinovi Petar i Veljko), Rafailović (Don Spiridon Rafailovich da Pastrouichio)³⁹, Vladislavljević (sveštenik Demetrio), Vojinović (paroh Zuane Voinovich).

U Matičnim knjigama Pravoslavne crkve u Peroju pominju se i sljedeće osobe porijeklom iz Crne Gore: Krsto⁴⁰, Demetria, Elena, Nikola, Nadalin⁴¹ Baltići iz Boke Kotorske⁴², Spiridon Ćirković iz Boke Kotorske, kapetan Aleksandar Giancovich iz Herceg Novog⁴³, Andrijana Đuranović di Nikolo (Andriana Giuranovich di Nicolo), kapetan Andrija Jovović iz Herceg Novog, Boka Kotorska⁴⁴, kapetan Dimitrije Komlenović iz Herceg Novog⁴⁵, pop Kovačević i popadija Kovačević (rođena Berberović), kapelan Toma Ljubatović iz Risna⁴⁶, Marko Nikolin Martinović iz Boke Kotorske⁴⁷, Marija, kćerka kapetana Ćetka Miloševića⁴⁸, kapetan Filip Sušić iz Boke Kotorske, sada nastanjen u Trstu⁴⁹, Andrea i Ana, kćerke kapetana Marka Vukašinovića⁵⁰, kapetan Ivan Vuković iz Herceg Novog⁵¹.

Takođe, treba istaći da u perojskim matičnim knjigama, uglavnom, kao kumove, pored Crnogoraca, registrujemo i Hrvate, Italijane, Portugalce, Grke ... (Jakov Arsetić iz Lipe, Ivan Bandulin iz Trsta, Frančesko (Francesco) Bergamasco, Domeniko Bombarda⁵², Martin Božac⁵³, Antonio Bromiro, Giacomo da Cargna, Benetto Costa⁵⁴ iz Lisabona, Jelena Gobo, Antonio Gonan iz Galizane, Carlo Krausz iz postrojbe kneza Antonia Esterhaszija⁵⁵,

---

1789), Samuilo Ljubotina (1784–1795), Josif Knežević (1786), Partenije Pokrajac (1790), Toma Ljubatović (1800–1801), Jovan Vojnović (1804–1814), Petar Maričević (1809–1814), Konstantin Jovanović (1845–1846), Konstantin Franinović (1847–1848), Jovan Sundečić (1849), Joakim Amanović (1850–1851), Gerasim Alavanja (1852–1853), Ilija Vojvodić (1854) i Spiridon Knežević (1855–1859), Jovan Maričević (1860–1870/1871), Jovan Kovačević (1871–1872), Spiridon B(j)egović (1873–1875), Vasilije Olujčić (1876–1879), Agatandel Raničić (1879–1882), Sebastijan Lukačević (1881–1882) i Nikola Popović (1882–1914). Pored Samuila Ljubotinje tokom 17. i 19. stoljeća porodica Ljubotina dala je i sveštenike Mihaila, Danila i Gerasima (Nikčević et al., 2005, 81–82, 86, 90, 92; Miljić, 2007, 811–814).

38 Josif (Giuseppe) Knežević se prvi put potpisuje kao paroh 5. 12. 1791. godine, a posljednji put 3. 11. 1799.

39 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 184.

40 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 1.

41 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 53.

42 Pominje se 1705. godine patrun Petar Baltić iz Tople, Herceg Novi, patrun i brodovlasnik Vuk Baltić, Lazo Baltić iz Rudina, harambaša Dmitar/Dimitrije Baltić (Zloković, 1971, 21, 23; Milošević, 1970, 102, 105).

43 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 38.

44 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis, 27, 102.

45 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 10.

46 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 71. Tomo Ljubatović je sveštenik koji je u Peroj došao iz Risna i tu započeo kapelansku službu.

47 Matica (umrlih) Peroj, upis 701.

48 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 3.

49 Matica, upis 251 (Signor Cap(tan) Filippo Sussich delle Boche di Cataro, domiciliato a Trieste).

50 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 3.

51 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 86.

52 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 57.

53 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 73.

54 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 9.

55 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 133.

Jure Ličanin, Mate Listić iz Karbuna, Teotochi Moskonas iz Peroja, Jovan Oklopdžija iz Like, kapetan Cipriano Silli⁵⁶, Martin Zonca, Martin Žazić/Šasić (Xaxich) i dr.

PORIJEKLO PEROJSKIH PORODICA

Braić (Brajčić) – hipokoristik od brat, izvedeno od Braj(a) + ić (Grković, 1977, 44). Prezime predstavlja ime crnogorskog plemena iznad Budve – Brajići. U Brajićima su sljedeća bratstva: Prentovići, Pljošte, Šćepančevići, Stojanovići, Jovičići, Živkovići, Popovići, Ivančevići, Martinovići i Dabčevići (Nakićenović, 1999, 120). Brajići su razgovarali sa Petrom Bujovićem 1659. godine da se nasele u Istru (Miljić, 2007, 94). Očito je da je ili neka porodica iz Brajića pristigla na perojsko tlo ili je, možda, prezime Brajković “postalo” Brajić (Brajko – Brajo). I jednom i drugom prezimenu ista je osnova i predstavljaju hipokoristike od brat. Nalazimo u perojskim matičnim knjigama i Brajić po nadimku Vučerin (Braich detto Uchierin), što nam ukazuje na to da je vjerovatno i porodica Vučerin/Vučerić u stvari porijeklom Brajić. Takođe, u perojskim matičnim knjigama nalazimo i Braich q.m Lazaro – izvjesno sekundarno prezime nekog ogranka porodice Brajić iz Peroja.

Brajković – izvedeno od Braj(a) + ko (Grković, 1977, 44). Šimunović ovo prezime svrstava u kategoriju rodbinskih i svojbinskih prezimena, a A. Frančić prezime tipa Bratković u kategoriju prezimena nastalih od izvedenih osobnih imena. “Prezime Brajković izvedeno je iz nadimka Brajko koji kao rodbinski termin osnove brat predstavljalo čest nadimak u identifikaciji unutar patrijarhalnih zajednica” (Vodanović, 2007, 163). Čoralić ističe da su u brojnim primjerima zabilježena i prezimena privremeno ili trajnije nastanjenih Paštovića, a među njima i Brajković (Čoralić, 2013, 4). Brajkovići su, prema etnološkim proučavanjima, iz Gornjeg Orahovca u Boki. Svi, osim jednog, su se iz Gornjeg Orahovca preselili na Glogovac izviše Perasta, a potom u Perast. Odlikovali su se 1687. godini kao junaci stoga su od Venecije dobili zemlju u Bijeloj. “Neki se preseliše u Zadar, od njih je Tomo Brajković upravitelj zadarske Gimnazije” (Nakićenović, 1999, 246, 356). Zasvjedočeni su u Orahovcu (Kotor) 1437. godine, u Dobrom Selu (Cetinje), Pješivcima XVI vijek; u Cucama (Cetinje); Njegušima (Cetinje) 1444. godine (Miljanić, Miljanić, 2007, 49).

Brčela – prezime po imenu sela u Crmničkoj nahiji. Crmnica se dijelila na sedam plemena: Dupilo, Podgor, Brčeli, Sotonići, Boljevići, Limljani i Gluhi Do. Bratstva u Brčelima su: Popovići, Špadijeri, Boškovići, Aleksići, Kneževići, Tomaševići, Franovići, Rolovići (s ogrankom Nikaljevićima), Iličkovići, Subotići, Leverde, Kopitovići, Jovanovići, Gojnići, Đonovići, Raknići, Marovići, Četkovići, Lješevići, Markovići, Vulićevići (Uličevići) i Mijovići. U Peroju sriječemo prezime Brčela, a u Istru se naselio i Vučeta Dupilo 1659. godine. I jedno i drugo prezime (Brčela, Dupilo) je prema imenu mjesta (iz Crmnice) odakle su se doselili. Tako, Nikola Radov Brčela 20. aprila 1681. piše iz Peroja bratu Peru u Crnoj Gori (Miljić, 2007, 815). Jedan od potpisnika zahtjeva predstavnika Crne Gore Veneciji 1648. godine je i Stevan Brčela (Stanojević, 1955, 19). U perojskim

56 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 191.

matičnim knjigama nalazimo i na Brčela po nadimku Vule (Berzella detto Vule), što nam ukazuje da je i perojska porodica Vulović vjerovatno proizašla iz porodice Brčela.

Dabović – mjesto u Crmničkoj nahiji. Dabovići imaju 16 domova i 86 stanovnika. Prezime prema nazivu sela, a možda od Vučedabića iz Šestana ili od Dabanovića, takođe, iz Crmnice. Harambaše Jovan i Stjepan Dabović iz Kruševica pominju se 1719. i 1724. godine (Milošević, 1970, 110, 113). Prezime Dabo, Dabović pojavljuje se u Peroju dosta rano. Nalazimo ga na popisu obveznika desetine pulskom kaptolu 1703. godine (Štoković, 2012, 178). U perojskim matičnim knjigama nalazimo i na Dabovich q.m Đova, što, očito, pokazuje povezanost porodice Dabović sa porodicom Jova, odnosno Ljubotina po nadimku Jova.

Dragišić – Prezime zasvjedočeno u Limljanima, Crmnica. Prebjegli u Crmnicu iz Cuca, gdje su se prezivali Pešikani (Miljanić, Miljanić, 2007, 215). Zabilježen je Martin Dragišić i Pero Dragešić/Dragišić u Marčani⁵⁷ (Bertoša, 1971a, 112), Galižana – Dragešić (Dragesich) – 1825. godine (Bertoša, 2003b, 111).

Draković – drakul rum. đavo (Grković, 1977, 83), ime muško Drakul (11. v. Draculus), prezime Drakulić (15. v. Drakulić, vojvoda vlaški 1462), Drakulović Sekula (narodna pjesma). Preko arb. drek < lat. nom. draco, muško ime u narodnoj pjesmi Drekko Kosović⁵⁸ (Skok, 1971, 442). *Drekalović*: bratstvo u Kučima u Crnoj Gori. Dreković: u selu Šestani u Crnogorskom primorju (Mihailović, 2002, 347). Prema ispitivanja Barjaktarovića, Draković se u Peroju izgovara više kao Dreković (Draković). Vjerovatno izvorno Vučendreković, potom Dreković iz Gornjih Šestana (Crmnica). Dreka, po kome su Drekovići, imao je dva sina, od jednog su Vučedabići (možda perojski Dabovići), a od drugog Vučendrekovići (Karanikići i Đonkovići). U perojskim matičnim knjigama zasvjedočeni su i Dracovich detto Iskra, što nam ukazuje da su veoma brojne i ugledne porodice Draković proizašle i zasvjedočena perojska porodica Iskra, dok Dracovich q.m Lazaro, Dracovich detto Zuanne i Dracovich detto Antonio ukazuje na izvjesna sekundarna prezimena nekog ogranka porodice Draković.

Dupilo – Ovo prezime je sasvim rijetko zasvjedočeno u perojskim matičnim knjigama (nalazimo 1786. Nikolu Dupilo, kao i Anu Dupilo). Nastalo je po nazivu sela u Crmnici. Rodonačelnik ove porodice je vjerovatno Vučete iz Dupila, koji se naselio 1659. godine u Istru. Možda su njegovi potomci prezime Dupilo (ili Dupilović) promijenili po svom rodonačelniku Vučeti u Vučetić, koje je mnogo puta zasvjedočeno ne samo u Peroju, već i diljem Istre.

Jovičić (Giovichich) – U Ljubotinju postoji bratstvo Jovetić, a u Ceklinu, takođe Riječka nahija, i prezime Jovićević. Jovičići su zasvjedočeni i u Boljevcima u Crmnici (Miljanić, Miljanić, 2007, 156). Međutim, oblici prezimena zasvjedočeni u perojskim matičnim knjigama, Giovichich-Giova i Giovichich q.m Đovani, ukazuju nam da je porodica Jovičić, Jovičić po nadimku Jova i Jovičić po nadimku Jovan, izvjesno ogranak brojne i ugledne porodice Ljubotina, preciznije njihovog ogranka Ljubotina po nadimku Jova.

57 Martin Draghissich di Marzana (1775–97).

58 Pripadnik bratstva Perović (ogranak Kosović) iz Cuca.

Ljubotina – pleme i oblast Ljubotinj se nalazi u Riječkoj nahiji. Etnik je Ljubotinjanin. U Ljubotinju ima 37 bratstava sa 447 domova. Pored perojskih Ljubotina, ovo prezime nalazimo i u spiskovima oficira mletačkih postrojbi: Petar i Vuk(o) Ljubotina⁵⁹ krajem 17. stoljeća (Markulin, 2014, 107, 111, 114). Takođe, 1717. godine oficiri Petar Ljubotina i Marko Tujković imaju spor oko zemlje (Stanojević, 1955, 201). Postoji mogućnost da perojske Ljubotine potiču iz tri ljubotinjska sela koja su u turskom defteru iz 1521. popisana kao dio Crmnice (Lekić, 2010, 202), stoga i ne čudi uvriježeno mišljenje da su Perojci Crmničani. Treba istaći da je, prema popisu iz 1614. godine, Crmnica imala 25 sela, sa 723 doma. Ljubotinjska sela u okviru Crmničke nahije su: Zabes: 28 kuća i 60 oružanih ljudi pod upravom Đura Nikova, Trnovo: 40 kuća i 100 oružanih ljudi pod upravom Vukslavca Radonjina, Komarno: 27 kuća i 60 oružanih ljudi pod upravom Vula Tomaševa (Lekić, 2010, 202–203). Moguće je da su upravo pripadnici ova tri ljubotinjska sela kao tadašnji pripadnici Crmničke nahije preci nosilaca prezimena Ljubotina u Peroju. Stoga je sasvim logično pretpostaviti da su ih ostali Crmničani oslovljavali kao Ljubotinjane. “Ova je obitelj bila u prvoj jezgri doseljenja i tijekom vremena nametnula se u Peroju, tako da su u više navrata davali seoskog merigu. Kako su bile barem dvije familije istog prezimena, jedni su imali nadimak Giova, odnosno Jova, a drugi Poppo. Zanimljivo je da je svećenik Samujlo Ljubotina imao nadimak Jova, a ovi drugi Poppo” (Štoković, 2010, 33). Oblici Giova i Ljubotina detto Giova vjerovatno su sekundarna prezimena nekog ogranka porodice Ljubotina u Peroju, kao uostalom i Popović. U perojskim matičnim knjigama zasvjedočeno je, pored Ljubotina detto Giova, i Ljubotina detto Giovo di Saverio, Ljubotina detto Giova di Zuanne, Ljubotino detto Giova di Nikolo, Giova, Jović. Dakle, očito je da je porodica Ljubotina i po uticaju i po brojnosti bila veoma važan segment perojskog društva.

Maričević – hipokoristik od ličnog imena Maroje. Prema etnološkim istraživanjima, potiču iz Kosijera, Riječka nahija (starinom iz Pipera), a njihov predak je došao u Đinoviće, dok se potomstvo iselilo u Orašane. Maričevići slave Mali Gospođindan, a prisluzuju Đurđevdan (Jovičević, 1999, 248). Ima Maričevića i na Njegušima, Katunska nahija. Zabilježeno je predanje na Njegušima da je jedan Maričević iz Njeguša u 18. stoljeću odselio u Peroj. Razlog preseljenja bilo je ubistvo nekog Savovića. Maričevići i Pejovići su ogranci jednog od najstarijih bratstava na Njegušima Punoševića (Miljić, 2007, 639). Prvi Maričević koji je zasvjedočen u perojskim matičnim knjigama je Nikola 1792, 1796, 1798. i 1806. godine⁶⁰. Njegov sin kapelan don Petar Maričević pominje se prvi put u Peroju 1803. godine, nešto docnije i njegova žena Ana (rođena Ljubotina) i njegova kćerka Marija (Štoković, 2012, 179).

Marković – prezime u Crmnici, ali i u više crnogorskih plemena. Ipak je izvjesnije da je prezime Marković nastalo, takođe, od imena mjesta, odnosno plemena Mrko(je)vići, jer je bilo više iseljavanja iz ove oblasti i plemena u Istru. U dokumentima Mlečani Mrkojeviće gotovo redovno bilježe kao Marcovich. Tako, npr. u testamentu od 8. avgusta

59 Vuko Ljubotinja (sin pokojnog Jovana Ljubotinje) 1690. godine je poručnik u četi kapetana Marka Đučića (Milošević, 1987, 506–507).

60 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 36, 68, 70, 97, 125.

1637. pominje se Millos da Marcovichi habitante alle Fontane in Istria. “Oporučilac, takođe Mrkojević, bio je takođe pripadnik “barche armate” stacioniranih u Istri, ponajprije u Kopru, može se pretpostaviti da je održavao kontakt sa navedenim doseljenikom na posjed Borisijevih” (Marković, 2005, 86). Takođe, smatra Čoralić, zanimljiv je primjer i česte ubilježbe časnika i vojnika s područja današnjih crnogorskih Mrkojevića (Marchovichi), smještenih između Bara i Ulcinja – Capitano Nico da Marcovichi (Čoralić, 2008, 151). Treba ukazati i da je prilikom naseljavanja Premanture (1597–1598) došla i porodica Zvane Markovića (Bertoša, 1995, 73), tako da je moguće da je i njegovo potomstvo prešlo u Peroj.

Paštrović (Paštrojević) – ime “ne potiče od pastores, kako je mislio Ivan Božić, već od praslovenskog pridjeva pastr (šaren), koji se kao prezime javlja i u Svetostefanskoj hrisovulji, a nalazi se i u čakavskom govoru” (Skok, 1971, 617). Prezime Paštrović je zasvjedočeno u 14. stoljeću. U jednom dokumentu iz 1355. godine pominju se vlastelini Paštrovići: Aleksa, Nikola, Ostoja, Radič i Stefan (Tošić, 2009, 147, 148). Kasnije se Paštrović redovno upotrebljava kao plemensko ime, rjeđe kao prezime. Prezime Paštrović (prema plemenu), ali i brojna prezimena sa oznakom da Paštrovih nalazimo u Zadru, ali i duž Dalmacije i Istre. Čoralić ističe da su u brojnim primjerima zabilježena i prezimena privremeno ili trajnije nastanjenih Paštrovića: Biljaković, Bogetić, Brajković, Dragolović, Medin, Medulić, Nikezić, Tomičić, Vučijević, zastavnici Franjo iz Paštrovića i Stjepan Paštrović, kapetan Krsto Paštrović i dr. (Čoralić, 2013, 4). Takođe, u Vodnjanu je ovo prezime zasvjedočeno 47 puta (Štoković, 2009, 34). Kao jedan od perojskih glavara 1677. godine zapisan je i Nikola Paštrović (Štoković, 2012, 146–147, 149).

Popović – od popa, sveštenika. Prema etnološkim proučavanjima, potiču iz Riječke nahije. Braća knez Marko Niković i pop Milo Niković su se preselili u Istru, gdje i danas živi njihovo potomstvo i prezivaju se Popovići. Vjeruju da su to ime dobili po popu Milu Sarapu (Jovićević, 1999, 266). Popovića ima i u Crmnici i u Riječkoj nahiji, ali i diljem Crne Gore. Pored toga, Gojnić ističe da je Perojac Todor Popović (koji je rođen 1908) govorio da su njegovi preci iz Brčela u Crmnici (Miljić, 2007, 681). Štoković navodi da je jedan ogranak Ljubotina imao prezime Poppo/ Popović (Štoković, 2010, 33). Stoga je vjerovatno da perojska porodica Popović proističe od brojne porodice Ljubotina. Porodice Popović, Vučetić i Ljubotinja slave istu krsnu slavu sv. Nikolu (Nikčević et al., 2005, 204), što implicira na njihovu krvnu vezu. Međutim, porodica Popović je nastavila da se širi jer sriječemo oblik prezimena Popović po nadimku Ivan (Poppovich detto Zuanne) nam ukazuje da je ovaj ogranak Ljubotina (Ljubotina detto Giova di Zuanne), takođe bio veoma brojna i da su neki ogranci ove porodice imali i sekundarno prezime.

Radulović – od ličnog imena Radul (hipokoristik, sa suf. -ul od Radoslav, Radomir). Najvjerojatnije je “messer Radole čovjek koji se doselio iz Crne Gore u Peroj zajedno s ostalima” (Štoković, 2009, 34). Prezime Radulović je zasvjedočeno diljem Istre, pogotovo u Kavranu, stoga nerijetko nalazimo Radulović po nadimku Kavranac ili Radulović vul. Kavranac. Ime Radule je često u Crnoj Gori, a postoji i bratstvo Radulovića iz plemena Komana i iz Cuca. Vjerovatno je potomak Radula koji se doselio iz Crne Gore i Ivan Radu/Radulović, koji je zasvjedočen kao perojski glavar 1677. godine, a time i vjerovatni rodonačelnik porodice Radulović u Peroju.

Raičević – ogranak Spaića (Spahić) ranije Đuričića u Cucama (Cetinje), odselili u Police (Trebinje); Rošca (Bjelopavlići), od njih su kod Berana i u Vražegrmcima; Vir (Nikšić); Nikšić i susjedni Ozrinić; Lepetane (Boka Kotorska); Bajice (Raičev do), Cetinje, ranije Martinović, u Zeti potomci Raiča Jova Martinova iselili u Bandiće (Komani); rod u Lješkopolju (Donja i Gornja Gorica, Tološi, Vranjici i Podgorica i u Zeti (Miljanić, Miljanić, 2007, 224). U Peroju nalazimo Raičević po nadimku Vrtikapa (Raiccchievich detto Verticapa). Vrtikapa je prezime koje je zasvjedočeno u selu Ivici. Vrtikape su iz Crne Gore od Nenkovaca. Predanje kaže da se nekoliko dječaka igralo, a jedan od njih je na dignutoj ruci okretao kapu. Tada je naišla četa vojske. Vojnik je ugledao dječaka i rekao: “Dođi ti mali vrtikapa, da nam pokažeš put!” Od tada mu osta prezime Vrtikapa (Mihić, 1975, 552). Štoković smatra da je Silvestru Vrtikapi⁶¹ zapravo pravo prezime Raičević, a bio je oženjen katolkinjom Pierinom, pa je najvjerojatnije zbog toga dobio nadimak Vrtikapa. Kći Marija krštena mu je u Peroju 12. oktobra 1796. godine (Štoković, 2012, 169).

Šain – Nastalo od persijskog šahin u značenju soko (Škaljić, 1966, 579). *Prezime* Šain u Samoboru (Gacko) iz Crne Gore. Šajinović, ogranak bratstva Jovovića u Gluhom Dolu, Crmnica. Zasvjedočeni su u Budvi u XV vijeku; Sutomoru (Bar); Midama (Ulcinj); Brijegu (Božurov Do), Piva; Vraki (Skadar) došli sa oboda Sozine (Bar); u Piperima ogranak Vulikića.

Škoko – Porodica Škoko doselila se iz Premanture u Peroj jer se nije htjela pokatoliti. Ovo prezime vezuju za pojam uskok, jer je poznato da su mnogi Crnogorci uskakali na mletačku teritoriju (Miljić, 2007, 639). Frančeska Škoka (Francesco Scocco) 1785. godine nalazimo u perojskim matičnim knjigama umrlih⁶². U Matičnoj knjizi vjenčanih Premanture (1800–1892) nalazimo i Grigoriusa Scoca, koji je oženio Mariju Rakić 20. novembra 1803. godine⁶³, Tomasa Scoca 17. februara 1805. godine⁶⁴, zatim Marcusa Scoca, Martinusa Scoca, Andreasa Scoca ... Jedan podatak koji navodi M. Bertoša nam ukazuje na porijeklo porodice Škoko. Prilikom naseljavanja Premanture (1597–1598) došla je porodica Ivana Radusinovića zvanog Škoko (Bertoša, 1995, 73). Dakle, očito je da porodica Škoko vodi porijeklo od Radusinovića iz Crne Gore. Radusinovići su zasvjedočeni u Buronjima, Lješanska Nahija, od njih su u Drušićima, Rijeka Crnojevića (Miljanić, Miljanić, 2007, 224).

Terzija, Terzić (Terzia, Tersich) – Prezime je nastalo od persijskog terzija u značenju krojač, krojač čohe (Škaljić, 1966, 613), od toga i zanimanje terzija (zanatlija koji se bavio krojenjem, šivenjem i ukrašavanjem stare građanske, narodne nošnje od posebnih tkanina). Zabilježeno je prezime Terzić u Galizanima 1644. godine, a Elena Terzich q.m Simon da Fiume u Rijeci (1769). U Crnoj Gori prezime Terzić nalazimo u Paštrovićima; kod Herceg-Novog; u Zeti (Berislavcima, Golubovcima, Srpska i Matagužima), od njih su u Vranjini na Skadarskom jezeru i u Goliji (Miljanić, Miljanić, 2007, 277). Među

61 Matica (rođenih i krštenih), Peroj, upis 88.

62 Matica (umrlih), Peroj, upis 6.

63 Matica (vjenčanih), Premantura, upis 7.

64 Matica (vjenčanih), Premantura, upis 7.

hajducima pominju se Simo i Petar Terzić, koji su dobili dozvole za hajdučke akcije sa drugovima 1711. godine (Milošević, 1970, 116).

Vučerin/Vučerić – Možda Vučerakovići iz Krnjica (Crmnica), a tamo došli iz Lješanske nahije. Mihailović smatra da je Vučeraković nastalo od neposvjedočenog imena Vučerak (Mihailović, 2002, 213). U Crnoj Gori zabilježen je naziv vučalja i vučerak (sa sinonimima vučer, vučerić, vučilo) u Gruži i znači jednu od dvije daščice na kojima vise brdila (Plas, 1999). Međutim, nalazimo u perojskim matičnim knjigama i Brajić po nadimku Vučerin (Braich detto Uccierin), što nam ukazuje na to da je vjerovatno i porodica Vučerin/Vučerić u stvari porijeklom Brajić. Porodice Brajić, Vučerić, Draković i Radulović slave istu krsnu slavu sv. Dimitrija (Nikčević et al., 2005, 204), što upućuje na njihovu krvnu povezanost.

Vučetić – od ličnog imena Vučeta. Moguće potomci doseljenika u Istru Vuksana Vučeta koji se doselio, prema preporuci providura A. Bernarda, 1656. godine, ili Vučeta iz Dupila, koji se naselio 1659. godine u Istru (u perojskim matičnim knjigama nalazimo 1786. Nikolu Dupilo i Anu Dupilo 1786. godine). Vučetića ima i u Riječkoj i Crmničkoj nahiji i diljem Boke Kotorske i Stare Crne Gore. Nalazimo u perojskim matičnim knjigama i oblike Uccetich q.m Frančesko, Uccetich q.m Đovani, dok u knjizi vjenčanih Premanture (1800–1892)⁶⁵ redovno sriječemo prezime Vučetić (Uccetta, Uccetich): 1807, 1810, 1814, 1817, 1820, 1821. ali i Grubisich detto Uccetta (4. marta 1821), Grubisich dictus Uccetta (24. novembra 1821. godine, 29. avgusta 1824. i 1. septembra 1827) što nam ukazuje na izvjesna sekundarna prezimena nastala od Vučetića.

Prezimana *Vučković* nema među perojskim Crnogorcima, ali se, prema predanju u Riječkoj nahiji, u Istru iselio Nikola Markov Vučković zbog nehotičnog ubistva svoga sinovca. To se desilo oko 1780. godine (Jovičević, 1999, 266).

Vulović – iz okoline Perasta, u Grblju (došli iz Stare Crne Gore). U Perastu su izumrli, a doselili su iz Hercegovine u 16. stoljeću. slavili su sv. Krst, u Kostanjici iz Hercegovine u 17. stoljeću, slave sv. Tomu (Nakićenović, 1990, 113, 118, 357, 359). Vulovići mogu biti i potomci glavaru ljubotinjskog sela Komarno Vula Tomaševa. Međutim, izvjesnije je da su Vulovići ogranak porodice Brčela (Berzella detto Vule).

NEKE ZNAČAJKE JEZIČKOG IDENTITETA PEROJSKIH CRNOGORACA

Među istarskim Crnogorcima jedino u Peroju je očuvan starocrnogorski govor donijet iz njihovog zavičaja prije više od tri i po stoljeća. Više autora se bavilo proučavanjem govora perojskih Crnogoraca. Prema njihovom mišljenju, taj govor je crmnički ili preciznije neka vrsta “miješanog” starocrnogorskog govora (govora Crmnice, ali i drugih starocrnogorsko-primorskih govora). Očivali su sve glavne osobine jezika svojih praotaca i dugo vremena bili svojevrstna oaza usred istroromanskih govora. Kako je to lijepo zapazio Ribarić, “i vokalizam i konsontatizam, i morfologija i sintaksa, i rječnik i akcenat – sve je crnogorsko” (Miljić, 2007, 415). Naravno, tokom burnih stoljeća, posredno i neposredno, primili su ponešto i od čakavaca i od Istroromana, izgubili su neke crnogorske osobenosti,

65 Matica, (vjenčanih), Premantura, upis, 30, 38, 50.

ali su sačuvali, preciznije rečeno u znatnoj mjeri konzervirali crnogorski govorni idiom 17. stoljeća. Oni su svoj jezik poput svojevrzne etnolingvističke lične karte stoljećima čuvali i očuvali.

Mnoge riječi koje je zabilježio Ribarić, imaju fonemu /e/ umjesto nekadašnjeg poluglasnika. Na teritoriji starocrnogorskih govora negdje imamo fonemu /a/ umjesto poluglasnika, rjeđe /e/, a u većini imamo vokal između a i e, ali ipak bliže fonemi /a/ ili kako Zore kaže “Kad bi ono ɤ izgovorio kao njemačko omekšano ä, mislim da bi se dobro približio onomu izgovoru; dakle, opānākā, pušakā, māsakā, junakā, ženā, tj. ɤ u onim riječima zveči zvekom između a i e“ (Zore, 1879, 199). Stoga, ukoliko većinu primjera iz Ribarićevog rječnika uporedimo sa konstatacijom o crnogorskim poluglasnicima iz 1879. godine (Zore, 1879, 199), dobićemo istovjetnu situaciju sa stanjem u crnogorskim govorima: dānas, noćās, pušakā, māsakā, junakā, ženā, cākli se i dr. Što se tiče jekavskog jotovanja u perojskom govoru, ono je istovjetno sa crnogorskom maticom: bešeda, šedet, đevojka, đeca, đed, ćerat, videti, videlo, izesti i sl. Zatim, oblici ni, vi, (nama, vama), kao i sekundarni ijekavizmi tipa sakrijevati, pokrijevati, kažijevati, pokažijevati. Osobnost perojskog, ali i drugih crnogorskih govora jeste da fonema /j/ ima dosta nestabilnu artikulaciju: est (jest), esam (jesam), edna (jedna), ednom (jednom) i sl. kao i prilozni tipa dotolen (dotle, do tog mjesta), ondar (onda), ozgor/ozgora (odozgo), ozdo (odozdo) i sl. Ono što predstavlja osobito bogatstvo perojskog govora jeste leksika, koju je sakupio veliki proučavalac i poznavalac govora Crnogoraca u Peroju Josip Ribarić (Miljić, 2007, 495–544). Stoga ćemo se osvrnuti na neke osobene lekseme, koje su preci Perojaca donijeli iz svoje crnogorske grude:

bratanić, bratanična – bratov sin i kćerka, u Crnoj Gori i bratućed – stričev sin (Stevanović et al., 1983, 49);

brav – jedno grlo sitne stoke (Stevanović et al., 1983, 46);

brivati se – brijati se;

brnjica – minduša, naušnica (Stevanović et al., 1983, 53);

cklo – staklo; cakliti se – stakliti se, sijati se;

gđekoji, -a, -e, neod. pridj. zamjenica – neki, poneki (Stevanović et al., 1983, 113);

grk, -a, -o, komp. grči, -a, -e – gorak, gorka, gorko (Stevanović et al., 1983, 134);

guči, gučit(i) = skriva, skrivati (Okuka, 2008, 181);

guvno – gumno: Kupimo se na mjedeno guvno (Stevanović et al., 1983, 138);

iskat, ištem – tražiti da se što dobije, tražiti da se nešto otkrije, pronade, nastojati da se nađe (Stevanović et al., 1983, 291);

kokot – pijetao, pijevac (Stevanović et al., 1983, 357);

lelek, lelekanje – izražavanje žalosti ponavljanjem uzvika “lele” (Stevanović et al., 1983, 403);

metnuti, metati – stavljati, dovesti (Stevanović et al., 1983, 435);

mrčiti – činiti mrkim, gariti, garaviti: puške nijesmo mrčili (Stevanović et al., 1983, 458); Što se mrči kad kovat nećeš (Njegoš, 2010, 32);

obukivati, obukujem – oblačiti, odijevati (Stevanović et al., 1983, 552);

odoljeti – uspješno se oduprijeti, ne popustiti, izdržati napad, teško stanje (Stevanović et al., 1983, 566);

oganj – vatra u zatvorenom prostoru, odatle ognjište;
ponedjenik – ponedjeljak;
pot, pota – znoj (Stevanović et al., 1983, 104);
provukovati se – provlačiti se;
ruho – odijelo, odjeća (Stevanović et al., 1983, 241);
skut – prednji donji dio odjeće, donji dio ženske odjeće, šlep (Stevanović et al., 1983, 297);
splačine – pomije: U fukare oči od splačine (Stevanović et al., 1983, 325);
srkati, srčem – ustima uzimati neku tečnost ili žitku hranu uvlačenjem u sebe, pri čemu se čuje slabiji ili jači šum (Stevanović et al., 1983, 335);
tigla – njem. crijep (Stevanović et al., 1983, 382);
toka, toke – dio odjeće koji se oblači oko ramena i leđa, s prišivenim metalnim kopljama i dugmadima s jedne i druge strane prsiju: na svakoga toke i oružje (Stevanović et al., 1983, 387);
užeže/užiže – paliti, opaljivati iz topova (Stevanović et al., 1983, 425);
variti – kuvati, od toga i kuvano mlijeko varenika;
velji, -a, -e – veliki, velika, veliko: Velju mu je muku udario. Kolač velji u malenu torbu (Stevanović et al., 1983, 68);
vrgnuti, vrći, vrgnem – staviti, postaviti, (za)mahnuti, potegnuti: što si cara vrga u tamicu, vrć ću tebe, mio sestričiću, za valiju na Urmeliju, nožem vrže, posječe mu glavu (Stevanović et al., 1983, 103);
vrnuti, vrnem – vratiti: ne kćeše ih vrnut bez otkupa (Stevanović et al., 1983, 105);
zboriti – govoriti: Što zborase Hamza i Nikšići? Dosta zbora, hajde na mejdana (Stevanović et al., 1983, 251).

Dalibor Brozović je zapazio da “Perojci imaju stanovite veoma neobične romanizme [...] Nijesu li Perojci te specifične romanizme donijeli sa sobom sa juga, iz stare domovine Crne Gore” (Nikčević et al., 2005, 174). Očito je da je sloj riječi preuzetih iz romanskih jezika produkt velikog uticaja njihovog izvornog govornog idioma, crnogorskih govora, dijelom i italijanskog jezika. Sve ove lekseme, bez obzira na to odakle potiču, odavno su postale dio crnogorskih govora. I u perojskom govoru “romanizmi su, stoga, strane riječi samo po svom porijeklu, jer su one, većinom, direktno preuzete iz njihovog crnogorskog govornog idioma, a tamo su one odavno postale neraskidivi segment jezičkog narodnog tkiva. To znači da pomenute leksičke nanose ne treba ni tumačiti kao strane riječi, jer su odavno stekle ista prava kao i autohtone lekseme u crnogorskom vernakularu” (Krivokapić, 2013):

avizati /it. avvisare/ – obavijestiti, opomenuti, javiti: Da ni rečete da ve nijesmo avizali. Poslali tamo da avizaju. Vaše plemenito gospodstvo biće avizano. Bio je avizan (Krivokapić, 2013,4). „Crnogorci oštromnog zovu avizan, svemu se može avizat, ali kažu i dovijati“ (Medaković, 1860, 32);
biš, biša, bišotina, izbišati /vulg. lat. bistia, it. biscia/ – crv koji nagriza drvo, cvrljivo, crvotočina (Lipovac-Radulović, 1981, 34, 135): Greda je izbišala. Izbišana vrata. Biša mi je potpuno nagrđila tpezu;

bronzin, – ina /ven. broncin/ – kotao za kuvanje od bronzine (Lipovac-Radulović, 1981, 40);

gradele /ven. gradele, it. gratella/ – vrsta roštilja: Nema ti ništa ljepše nego ribe sa gradela (Lipovac-Radulović, 1981, 109);

dreto/drito /ven. drito, it. diritto/ – pravo (Lipovac-Radulović, 1981, 67);

kapac /it. capace/ – sposobnost, spremnost, snaga, biti u stanju, biti sposoban: Nije kapac podići ni deset kila (Lipovac-Radulović, 1981, 153). Nijesam kapac od Cuca - u značenju nemam vlasti, nijesam sposoban da naredim Cucama;

klak /it. calcinaio/ – kreč (Lipovac-Radulović, 1981, 164), klačina – krečana: Kuću je u klak ozidao;

komin /lat. caminus, it. camino/ – dimnjak: Kroz komin kulja škuri dim (Lipovac-Radulović, 1981, 168);

kotula /ven. Cotola/ – suknja: Kupila sam dvije kotule (Lipovac-Radulović, 1981, 177);

manjkav /it. mancare/ – nedostajati, nedostatak nečega: Nećemo manjkati i unaprijed gružati Vaše preuzvišeno gospodstvo. Neću manjkati za obslužiti (Krivokapić, 2013, 5);

maráč, marac /lat. martius; it. marzo/ – mart, ožujak: Marča 27 1738. Na 30 marca 1754 (Krivokapić, 2013, 7);

ocet/ocat – /lat. acetum/ – sirće: I tako u prvu neđelju našo je drpića na šuran đe prodava ocat (Krivokapić, 2013, 3);

pògan, -ani /lat. paganus/ – nečovjek, ništa čovjek, nekrst: To je pògan, nema u njega čovjeka (Lipovac-Radulović, 1981, 270);

pogàn, -a, -o /lat. paganus/ – adj. zločest, zao: Što ti je to dijete pogàno? (Lipovac-Radulović, 1981, 270);

preša – /it. arh. pressa/ – žurba, neophodnost, hitnja: Za nas armata nije ot preše, preuzvišeno gospodstvo u prešu, kad bi principu bila preša, ko bi za njega prije krv prolio (Krivokapić, 2013, 5);

škur, -a, -o /it. scuro/ – adj. taman, zagasiti: Što nosiš tu škuru robu (Lipovac-Radulović, 1981, 331);

ura /it. ora/- čas, sat: Koja je ura? (Lipovac-Radulović, 1981, 367);

ušestat /it. assestare/ – urediti: Ušestaj mi ovu veštu (Lipovac-Radulović, 1981, 368);

užanca /it. usanza; ven. uzanza/ – običaj, navika: Kako je užanca (Krivokapić, 2013, 6).

ZAKLJUČAK

Brojne migracije obilježile su crnogorsku istoriju. Naseljenici mletačke Dalmacije i Istre sa crnogorskog etnolingvističkog prostora gotovo redovno su uzimali ime plemena, pa čak i mjesta iz koga potiču umjesto prezimena. Očito je da im je bio cilj da time održe svoj identitet i da njihovo potomstvo ne zaboravi svoje porijeklo. Tako redovno sriječemo prezimena tipa: Paštrović, Crnica (Crmnica), Zuzza (Cuca), Ljubotina (Ljubotinj), Podgorica, Maina (Maine), Braić (Brajčići), Režević, Kliment, Kuč, Brčela, Dupilo, Sozina, Marković (Mrko(je)vić), Budua (Budva), Gnieghus (Njeguš), Sestana (Šestani) i sl. Većina Crnogoraca asimilovana je u novim sredinama. Prvi korak u akulturaciji

crnogorskih pridošlica bila je, svakako, promjena vjere. U to doba vjera je bila ona karika koja je ujedinjavala ili razjedinjavala brojne etničke skupine. Prihvatanjem katoličanstva pojedinci, ali i grupe Crnogoraca, lagano, ali sigurno su gubili kopču sa svojim jezikom i porijeklom. Crnogorci su se sjedinili sa novom sredinom, postajući njen neraskidivi dio, gubeći vezu sa svojom maticom, kao i svoja etnojezička obilježja, utapajući se u neki drugi etnos. Tek poneko prezime u kome “čuči” ime plemena, oblasti ili bratstva podsjeća nas na njihovo crnogorsko etnojezičko ishodište, često u brojnim povijesnim dokumentima ubilježeno kao “da Montenegro”. Za razliku od inih crnogorskih naseljenika na istarsko tlo, Crnogorci u Peroju su sačuvali sve svoje osobitosti. Tokom burnih stoljeća sačuvali su svoje ime i prezime, crnogorsko porijeklo, običaje, nošnju, vjeru, čuvajući stoljećima osobeni crnogorski govorni idiom iz 17. stoljeća. Upućeni jedni na druge oduprli su se svim iskušenjima i očuvali u potpunosti svoj etnolingvistički identitet. Prošla su stoljeća od kada je prvi Crnogorac zakoračio u Peroj, a njihovi potomci vole da kažu za sebe i svoj Peroj “niti se otočić proširio, niti ga je more izbrisalo”. U moru crnogorskih naseljenika čiji potomci, vjerovatno, i ne znaju svoje porijeklo, svjetli jedna mala crnogorska oaza zvana Peroj, nastala i opstala u srcu istroromanskog jezika i kulture.

THE PRESERVING AND/OR LOSING ETHNO-LINGUISTIC IDENTITY
OF THE ISTRIAN MONTENEGRIANS*Miloš KRIVOKAPIĆ*University of Montenegro, Faculty of Philosophy, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Montenegro
e-mail: krivokapicmilos@yahoo.com*Nenad PEROŠEVIĆ*University of Montenegro, Faculty of Philosophy, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Montenegro
e-mail: nenadp-nk@t-com.me

SUMMARY

Montenegrin migrations over the past centuries have marked its history. Like the series of continuous waves montenegrin migrations have been splashing the territories of Dalmacija and Istria (which were officially under Venetian authority), and refreshing over and over again many Venetian's military formations for new soldiers who wanted military glory. Along with the rest of the newcomers they have been giving new "breath of fresh air" to the places all over the territory that was under Venetian authority. Venetian subjects and Ottoman refugees, but also the ones who were forced to be part of many migrations, found their place under the protection of Venetian government. Montenegrins were addapting to the new enviroment as Venetian soldiers, officers, even as generals, while becoming its unbreakable part. But, unfortunately they were also paying a huge price by losing their ethno and linguistic caracters. All Montenegrin migrants, except for the Montenegrins in Peroj, have lost their ethno-linguistic code over the centuries. As soon as Montenegrins in Istria accepted other religion they were quickly assimilated. All of them except for the Montenegrins in Peroj have lived throgh acculturation over the past 3–4 centuries. In their close neighbourhood there was Greek orthodox church. By the end of the seventeenth century Greek church in Pula had only five Greek belivers and that helped preserving the ethno-linguistic identity of the Montenegrins in Peroj. Because of that most of the Montenegrins practicly had that church for their own reileigion needs. Montenegrins in Peroj have preserved their origin, customs, costumes, religion and language over the past few centuries. They preserved themselves and their ethno-linguistic code which they brought from montenegrin homeland. Many rulers have been controlling Peroj, but Montenegrins managed to remain steady more than 350 years as their "island in the Istrian sea". Many centuries have passed since the first Montenegrin had set foot in Peroj. Their descendants like to say " the island has not magnified, neither the sea has wiped it out". Finally, Peroj was that nucleus in which Montenegrin identity on the Istro-romanian land has been preserved and had preserved.

Keywords: migrations, migrants, Montenegrins, Istria, Peroj, language, origin, last names

IZVORI I LITERATURA

Digitalizovane matične knjige – Croatia, Church Books, 1516–1994:

Fažana – Matična knjiga umrlih (1816–1859):

<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSK3-Q9M-3?i=5&wc=9R2HY47%3A391644801%2C392366101%2C392366201%3Fcc%3D2040054&cc=2040054>

Marčana – Matična knjiga rođenih (1801–1904):

<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSK3-Q9M-3?i=5&wc=9R2H-H8W%3A391644801%2C392371901%2C392371902%3Fcc%3D2040054&cc=2040054>

Peroj – Matična knjiga rođenih (1784–1827); Matična knjiga vjenčanih (1784–1827); Matična knjiga umrlih (1784–1824); Matična knjiga vjenčanih (1820–1842); Matična knjiga umrlih (1820–1881):

<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSK3-Q9M-3?i=5&wc=9R2X-T36%3A391644701%2C391808401%2C954385101%3Fcc%3D2040054&cc=2040054>

Premantura – Matična knjiga vjenčanih (1800–1892):

<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSK3-Q9M-3?i=3&wc=9R26-BZX%3A391644801%2C392387401%2C392387501%3Fcc%3D2040054&cc=2040054>

Vodnjan – Matična knjiga umrlih (1815–1833):

<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CSK3-Q9M-3?i=7&wc=9R2D-927%3A391644701%2C391690101%2C391807401%3Fcc%3D2040054&cc=2040054>

Bertoša, M. (1970): Etnička struktura Pule od 1613. do 1797. s posebnim osvrtom na smjer doseljivanja njezina stanovništva, I dio. Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XV, 51–130.

Bertoša, M. (1971a): Neki podaci o hajducima u južnoj Istri i sudskom procesu protiv njih (1671–1675). Istarski mozaik, IX, 4–5, Pula, 117–129.

Bertoša, M. (1971b): Etnička struktura Pule od 1613. do 1797. s posebnim osvrtom na smjer doseljivanja njezina stanovništva, II dio. Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, XVI, 53–89.

Bertoša, M. (1973): Hajdučka epizoda naseljivanja Puljštine (1671–1675). Prilog problematici organizirane kolonizacije Mletačke Istre. Jadranski zbornik, VIII, Rijeka-Pula, 105–160.

Bertoša, M. (1977): Hajduci u južnoj Istri. Kalendar Jurina i Franina 1978, Pula, 133–136.

Bertoša, M. (1979): Ulcinjski gusari u Istri. Kalendar Jurina i Franina 1980, Pula, 169–172.

Bertoša, M. (1980): Hajduci u Puljštini (1671–1675). Prilozi o zavičaju, 2, Pula, 33–45.

Bertoša, M. (1981): Un episodio della colonizzazione organizzata dell'Istria veneta: gli aiduchi a Pola e nel Polese. Atti del Centro di Ricerche Storiche, XI, Trieste-Rovigno, 295–359.

Bertoša, M. (1992–1993): Katastik prisvojenih komunalnih dobara u južnoj Istri u drugoj polovici XVIII stoljeća (I dio: Marčana). Vjesnik Istarskog arhiva, 2–3, 165–182.

Bertoša, M. (1995): Istra: doba Venecije (XVI–XVIII stoljeće). Pula, Zavičajna naklada „Žakan Juri“, 2. dopunjeno i prošireno izdanje s kartama i slikovnim prilogima.

- Bertoša, S. (1996–1997):** Etnička struktura Pule i njezinih sela u prvoj polovici XVII. stoljeća, *Vjesnik Istarskog arhiva*, 6–7, 253–296.
- Bertoša, S. (2001):** O pripadnicima nekatoličkih vjera u Puli od XVII do XIX stoljeća. *Croatia Christiana periodica*, 25, 48, 105–113.
- Bertoša, S. (2003a):** Nastanjenici i prolaznici iz Dubrovačke Republike, Boke Kotorske i Mletačke Albanije u Puli (17–19 stoljeće). *Anali Dubrovnik*, 41, 157–174.
- Bertoša, S. (2003b):** Puljska prezimena prema popisima krizmanika iz 1825. godine. *Croatia Christiana periodica*, 27, 52, 107–117.
- Bertoša, S. (2009):** Kulturalno-antropološki aspekti hajdučkog naseljavanja južne Istre (1671–1676), *Lingua montenegrina – časopis za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja*, 3, Cetinje, 381–406.
- Bertoša, S. (2010):** Le tribolazioni dell’adattamento: alcuni aspetti del ripopolamento dell’Istria meridionale con gli aiducchi (1671–1676). *Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno*, XL, 1, Rovigno, 201–230.
- Čoralić, L. (2008):** Mletački časnici, svećenici, građani – tragom Barana u Zadru (XVII.–XVIII. stoljeće). *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 50, 147–192.
- Čoralić, L. (2009):** ‘Benemerita nazione’: albanski vojnici i časnici u Zadru (XVI.–XVIII. st.). *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, 27, 121–164.
- Čoralić, L. (2012):** Zadarski patricij Šimun Nassi – pukovnik hrvatskih konjanika u mletačkoj vojsci (početak 18. stoljeća). *Povijesni zbornik*, 5, 5–17.
- Čoralić, L. (2013):** Iseljenici iz Paštovića u Zadru (XVI–XIX st.). *Historijski zbornik*, 64, 1, 1–27.
- Čoralić, L., Katušić, M. (2010):** Crnogorac Rade Maina – mletački general u Zadru (druga polovica XVIII stoljeća). *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 39, 125–152.
- Grković, M. (1977):** Rečnik ličnih imena kod Srba. Beograd, Vuk Karadžić.
- Jovičević, A. (1999):** Riječka nahija. Podgorica, CID.
- Krivokapić, M. (2013):** Romanizmi u jeziku serdara i gubernadura Radonjica. *Zbornik sa Međunarodnog naučnog skupa “Njegoševi dani 5”*, 391–397.
- Lekić, S. (2010):** Najstariji pomeni crmničkih naselja. *Podgorica, Matica*, 44, 189–206.
- Lipovac-Radulović, V. (1981):** Romanizmi u Crnoj Gori, jugoistočni dio Boke Kotorske. Cetinje, Podgorica, Obod, Pobjeda.
- Marković, S. (2005):** Barski patricijski rod Borisi u prošlosti: Jadran, Evropa, Mediteran. *Povijesni prilozi*, 28, 71–105.
- Markulin, N. (2014):** Vojno poduzetništvo u mletačkoj Dalmaciji i Boki za vrijeme Morejskog rata (1684–1699). *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 56, 91–142.
- Medaković, V. M. F. (1860):** Život i običaji Crnogoraca. Novi Sad, [s.n.].
- Miculian, A. (1995):** Copia dei Capitoli già stabiliti dall’Ill.mo et ecc.mo Sig.r Antonio Barbaro Prov.re Gnal in Dalmatia, et Albania per gl’Haiduci. *Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno*, XXV, Rovigno, 371–386.
- Mihailović, V. (2002):** Srpski prezimenik. Novi Sad, Aurora.

- Mihić, Lj. (1975):** Ljubinjse sa okolinom. Šabac, GIP “Dragan Srnić”.
- Milošević, M. (1970):** Prilozi problematici kopnene trgovine poslije osvajanja Herceg Novog i okoline od Turaka 1687. godine. Boka, 2, 81–119.
- Milošević, M. (1987):** Hajduci u Boki Kotorskoj (1648–1718). Titograd, Crnogorska akademija nauka.
- Miljanić, A., Miljanić, V. (2007):** Prezimena u Crnoj Gori. Beograd, Beogradska knjiga.
- Miljić, M. (2007):** Peroj-Crnogorci u Peroju: 1657–2007. Podgorica, Centar za iseljenike Crne Gore.
- Miović-Perić, V. (1997):** Na razmeđu: osmansko-dubrovačka granica (1667–1806). Dubrovnik, Zavod za povjesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.
- Nakićenović, S. (1999):** Boka. Podgorica, CID.
- Nikčević, M. et al. (2005):** Perojski kulturnopovijesni mozaik. Povijesno-kulturni presjek crnogorske enklave u Istri. Osijek-Podgorica, HCDP Croatica-Montenegrina”, CKD “Montenegro-Montenegrina, Geos, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje.
- Njgoš Petrović, Petar II (2010):** Gorski vijenac & Luča Mikrokozma. Podgorica, Narodna knjiga.
- Okuka, M. (2008):** Srpski dijalekti. Zagreb, SKD Prosvjeta.
- Pejović, Đ. (2003):** Iseljavanja Crnogoraca u XIX vijeku. Podgorica, Centar za iseljenike Crne Gore.
- Plas, P. (1999):** Nekoliko aspekata simbolike vučjih usta u srpskim običajima i vjerovanjima. Kodovi slovenskih kultura. Clio, 4, 184–212.
- Skok, P. (1971):** Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, JAZU.
- Stanojević, G. (1955):** Crna Gora u doba vladike Danila. Cetinje, Istorijski institut NR Crne Gore.
- Stanojević, G. (1965):** Naseljavanje Istre u XVII vijeku s osvrtom na iseljavanje iz Crne Gore i crnogorskog primorja. Istorijski zapisi, XXII, 3, 429–467.
- Stevanović, M. et al. (1983):** Rečnik jezika Petra II Petrovića Njgoša, 1 i 2. Beograd, Titograd, Cetinje, Vuk Karadžić, Narodna knjiga, Obod, Prosveta, SANU, Srpska književna zadruga, CANU.
- Škaljić, A. (1966):** Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, Izdavačko preduzeće Svjetlost.
- Štoković, A. (2009):** Jesu li vodnjanski Paštrovići Crnogorci katolici? Prilog poznavanju demografske povijesti na jugu istarskog poluotoka. Problemi sjevernog Jadrana, 10, 31–43.
- Štoković, A. (2010):** Osnivanje grčko-pravoslavne parohije sv. Spiridona u Peroju 1784. (Prilog promišljanju povijesti pravoslavlja u Istri). Problemi sjevernog Jadrana, 11, 21–37.
- Štoković, A. (2012):** Crnogorsko nasljeđe u Istri (Peroj – nove spoznaje oko doseljavanja i udomljavanja Crnogoraca 1657–1816). Osijek, Podgorica, Crnogorsko kulturno društvo Montenegro-Montenegrina, Hrvatsko-crnogorsko društvo prijateljstva Croatica-Montenegrina, Institut za crnogorski jezik i književnost.

- Tošić, Đ. (2009):** Bosanski “lutajući vitezovi” Paštrovići. Istorijski časopis, LVIII, 147–172.
- Vodanović, B. (2007):** Prezimena na otoku Pašmanu. Hieronymus, 1, 157–176.
- Zloković, M. (1971):** Mletačka uprava u Herceg Novom. Boka: zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, 3, 5–36.
- Zore, L. (1879):** „Ђ и Ђ у Crnoj Gori i Boki Kotorskoj“. Slovinac, II, 199.